

Gubcsi Lajos

A pokolban Mohács, 1526

13 ördögi év, 13. kötet

G Marketing&Média Kft., Budapest, 2026

Gubcsi Lajos

A pokolban Mohács, 1526

13 ördögi év, 13. kötet

G Marketing&Média Kft., Budapest 2026

Copy right Gubcsi Lajos PhD

Szárazvillámok

Ha távolról látjuk őket, oda se kell figyelni, csapkodhatnak, hangjuk és erejük úgyse ér ide. Jelek, amelyeket figyelmen kívül hagyhatunk: valahol nagy baj van, de szerencsére itt süt a nap.

Aki figyelmesen kémleli az eget, kiolvashatta volna régen, legalább 12 éve, amikor 1514-ben úgy tűnt, hogy az országot egy újabb keresztes háborúval lehet csak megvédeni – azóta világos, hogy a villámok közelednek. De robbanásaik nem érnek ide. Minden jóra

fordulhat, a vihar bizonyára máshol csap majd le. Ezer jel, kis villanás utalt ugyan arra, hogy talán erre tart, de miért félnénk: kibírtuk annyiszor...

-Brodarics uram, mi jó hírt hozott – illetve a hír most már nem elég, mit tart a kezében? – kérdezte Szalkai László érsek a fiatal Brodarics Istvánt, akit három éve pécsi prépostnak neveztek ki. – Nem véletlenül önt küldtük Rómába kihallgatást és segélyt kérni a pápától! Az ország déli részét ön ismeri legjobban, s a Tomori katonai erőfeszítéseit pontosan követő pápai udvar éppen a kalocsai érsekhez fűződő barátsága miatt önben másoknál jobban bízik. Mire volt ez elég?

-Mindenre és semmire. És nagyon hasonlít a helyzet arra, amit Lengyelországban tapasztaltam. Szívélyes fogadtatás a király és a krakkói érsek részéről, teljes egyetértés – s a napokban önnel egyidőben ért engem is a hír itt Budán, mit tettek a lengyelek. Vatikánban is édes szavakat hallhattam hősiességről, áldozatkészségről, de majd hamarosan jelenteni fogom öfelségének, hogy a kért 50.000 aranyból egyetlen egyet sem hoztam. Pedig már ősz van, ha a jövő évet, 1526-ot fegyverekkel akarjuk köszönteni, a zsoldos sereget e percben is toborozni kellene.

-Ön is úgy tudja, mint én: nincs miből...

Nyugtalan érzésekkel töltötte az előző év végét a király és egész udvara. Hessegették ugyan egész évben, de a sötét felhők ott ragadtak az ország felett. Megemészthetetlen csalódás volt, bár jelek utaltak már rá korábban is: Lajos nagybátyja, Zsigmond lengyel

király békeszerződést, külön megállapodást írt alá a szultánnal, egyértelműen azért, hogy Lengyelország szűnjön meg támadási célpont lenni. És amit ugyanazokban a napokban, 1525 novemberében a Budára menekült Bakics Pál szerb vajda, valamint a vele érkező szerb menekültek egyértelműen közöltek: minden tudásuk és tapasztalatuk szerint a szultán arra készül, hogy hatalmas offenzívát indít Magyarország ellen.

Ezúttal már nem egyik vagy másik várat veszi célba, nem a Szerémség vagy más felvonulási területek morzsolását, hanem magát Budát, a királyságot. S Lajosnak biztos információi voltak felesége testvére, V. Károly udvarából is, melyek szerint az ott raboskodó I. Ferenc francia király titkos utakon rávette magyar-horvát bizalmasát, Frangepán Jánost, hogy Isztambulba utazzon és próbálja a Portán érzékeltetni, mennyire szívesen venne a francia király egy Habsburg-ellenes támadást Magyarország kiiktatásával, katonai és politikai eltörlésével.

Ferenc nem hagyott kétséget az iránt az üzenetében, hogy Buda, II. Lajos a német-római császárság, a Habsburg-család megingathatatlan szövetségese, tőle nem várható olyan önvédő kompromisszum, mint a lengyelektől. Frangepán János visszatérve a török megértéséről és támadó szándékáról biztosította Ferencet. S a horvát főúr maga is fellelegzett: ezek szerint nincs többé ok aggódni a horvát, dalmát várak gyors katonai lerohanása miatt, a Duna-völgy a célpont...

Sok mindent ki lehetett olvasni abból is, hogy a törököknek végre sikerült felgyújtani Titel várát, fogságba hajtva az amúgy is meggyérült lakosságot. A két várnagy, Nagy László és Pál Gergely kapitányok nem futamodtak meg, a várat végül meg is tartották, de minden közvitéz és lakos tudta, hogy percek-óráik vannak hátra, ha jövő tavasszal támad a török, első között söpri ki a várat, nem hagyhatja, hogy felvonulása hátában akár csak egy magyar erődítmény is maradjon.

-Prépost uram. Talán tudja, hogy engem leváltott nyáron az országgyűlés a kancellária vezetéséből. Nem kapkodjuk el a végrehajtását, a király öfelsége nem írta alá, de előbb-utóbb, még az 1526 áprilisi rákosi gyűlés előtt végre kell hajtánunk, át kell adnom valakinek a királyi pecsétet és legalább a névleges irányítást, ha nem akarunk újabb zendülést a köznemesek részéről. Lajos királlyal úgy gondoljuk, hogy önre bízunk a kancellária vezetését valamikor jövő év tavaszán. Maradok a titkos és bizalmas főtanácsadó, de a hivatalt ön vezetné. S bevallom, nem kis mértékben Tomori főkapitány urunk bizalmát is szeretnénk ezzel erősíteni felénk. Ha pénzt nem is tudunk küldeni neki, de önök ketten bizonyára sok másban megtalálják az összhangot. Ha kell, felajánljuk neki a kincstartó szerepét is. Nos, mit szól? És akkor talán ketten képesek lesznek pénzt gyűjteni mindenekelőtt Titel megerősítésére, főként pedig Pétervárad, Újlak felkészítésére újabb támadásokat illetően.

-Magam sorsáról nekem nincs külön szavam érsek úr,

én Istent szolgálom, s ha ő és egyháza úgy kívánja, vállalom, amit rám ró. De kötve hiszem, hogy Tomori Pál bármikor is a kezét nyújtaná a kincstár felé, se így, se úgy. Kifosztani se, vezetni se. Az ő tisztessége és a pénz tisztátlansága nem fér meg egy napon.

-Készüljön hát arra, hogy átvegye jövő márciusban a kancellári hivatalt. Tomoritól pedig annyi nemet és lemondást hallunk minden évben, hogy nem kell komolyan venni: elvégzi, amit rá bízna, az élete árán is.

Tomori Pál valóban lemondott. Még szinte el sem kezdődött az új év, az 1526-os, kapitányaival együtt ugyanúgy benyújtotta lemondását, mint egy évvel korábban. Vergődés a haza védelme, örökös meghátrálás, kiszolgáltatottság, hazugság a katonák szemébe arról, hogy megérkezik a zsold, a járadék. Mert nem...több havi fizetiséggel tartoznak mindenkinek. A várak védhetetlen állapotban vannak.

És Tomori világosan közölte, hogy arra és csakis arra a békére vágyik, amelyet ferences rendi szerzetesként, Istenhez fordulva élvezhet cellájában, átszellemült magányában. A király a lemondást most sem fogadta el, nem is tehetette, senki mást nem tudott volna megbízni.

És mint ahogyan tervezték, az országgyűlésre való felkészülés jegyében végleg visszaadta kancellári hivatalát Szalkai László esztergomi érsek, megtartva természetesen titkos főtanácsadói szerepét. A király Brodarics Istvánt nevezte ki kancellárrá, aki ünnepélyesen átvette a királyi pecsétet. Legalább erről nem kell vitázni az országgyűlés középrendjével.

Mikor Brodarics István elfoglalta helyét, azonnal szemben találta magát a királyság sok ezer égető gondjával. Zendülés tört ki újra az alsó-magyarországi bányavidéken. Besztercebánya, Selmec-, Körmöc- és Hodrusbánya munkásai fegyvert is fogva egyesültek, és lerohanták a bányavidék központjának számító Besztercebánya fegyver-raktárait, várfalait és község-házait. Hírét vették, hogy a nádor, Werbőczy István kegyetlen döntést hozott, melyet hamarosan végre is hajtát: halálbüntetéssel sújtja az előző évi, 1525-ös bányász zendülés vezetőit, elkobozza a résztvevők vagyonát, a bányászok önsegélyező társulájából büntetésként nagyobb összeget rendel befizetni a kincstárnak az okozott károkért – és aki Luthert követi, azt máglyára vetik.

Ez ellen keltek fel a bányászok március elején – tűrhetetlennek tartva kifosztásukat, büntetésüket, a halál kirovását. Mert miféle igazság az, hogy a háromszáz évvel korábban közösen alapított bányák tulajdonjoga közben néhány gazdag kezébe szállt?, s azok száma is csak húsz-harminc, akik tulajdonosként legalább dolgoznak is bányák hasznáért... s közben négyezer bányász vakondként vegetál a föld alatt? Csoda-e, ha vissza-visszatérően lázadni kényszerülnek – s tehetik, mert ők legalább társak a bajban, azonnal képesek egyként viselkedni, összefogni, őket úgysem lehet elhallgattatni örökre.

-Bányászokat ölünk, miközben katonáink éhen halnak a tűzvonalban – s még jó, hogy csak éhen: hamarosan ágyúk tüzeiben...? – morfondírozott az új kancellár,

miközben aláírta a meghívókat az április 24-én megnyitandó fegyveres országgyűlésre Rákos-mezőn. – És igen, zendülőket ölünk, mert másként nem tartható fent a rend... de így igen?

Három forint

„Ha Magyarországot meg lehetne menteni 3 forintból ebből a nagy veszedelemből, aligha akadna 3 ember, aki azt a forintot ideadná... Itt nincsenek kapitányok, itt nincs tanács, itt nincs pénz, itt nincsenek hajók... engedelmesség csak kevés van, az urak közül az egyik fél a másiktól, a király mindegyiktől, semmi előkészület, semmi rend, és ami talán még rosszabb, sokakból még a védekezés szándéka is kiveszett.”

Amikor Antonio Giovanni da Burgio nuncius a Vatikán budai palotájában leírta e szavakat 1526. január 28-án, és elhatározta, hogy még aznap futárral küldi Rómába levelét, szabályos rosszullét környékezte. Kit árul el, kinek árt? A pápának tartozik őszinte véleményével, Róma súlyos döntés előtt áll: segítsen-e európai toborzással a magyar seregeknek, és adjon-e pénzt Lajosnak egy zsoldos csapat felállítására. Kell, hogy pontos képet kapjon VII. Kelemen. Vagy hallgassa el lesújtó véleményét, hiszen szegény magyarok így is nagy bajban vannak.

Európát egyáltalán nem érdekli, ha a török minden eddiginél nagyobb hadjáratba kezd a magyarok ellen. Mindenki mással van elfoglalva, s a kulcsszemélynek, V. Károlynak sokkal fontosabb a Földközi-tenger biztonsága, az ottani hajóhadak megerősítése, mint a Duna-völgy. A német választófejedelmek, a birodalmi gyűlés értik ugyan a török offenzíva veszélyeit, de távol esnek a hadszíntértől, s a védekezést Habsburg-belügynek tekintik. Számukra egyre nagyobb

gond, hogy meg tudnak-e egyezni a császárral a Luther-tanok befogadásáról vagy véres felszámolásáról. És Ferenc francia király – azon túl, hogy saját épsége és fogsága foglalkoztatja – nem meggyőződésből, inkább sajátos francia érdekből erősen hajlik arra, hogy a szultán támadja meg az ő örök ellenségét, a német érdekeket oly elszántan képviselő osztrák-, Habsburg-birodalmat. Márpedig ennek most Magyarország a láncszeme. Biztató hangot kapott Isztambulból, elég hátra dőlnie és kivárni. Egyedül a pápa segíthetne...

A Vatikán szerepe azonban lassan szétmorzsolódik az európai játszmákban. Szó sem lehet már keresztes háborúról, senki nem követné, de még közös európai fegyveres fellépésről sem. Semmi sem közös, ezen belül a magyarok érdeke közömbös. Miért nem védik meg magukat? Százötven éve ugyanaz a helyzet, Buda kell, hogy tudja: a török terjeszkedés útja a Balkán-Bécs tengely, és ott a legfőbb akadály Magyarország. És e másfél évszázad alatt – minden magyar siker ellenére is – tény volt minden pillanatban, hogy az Oszmán birodalom lépésről lépésre közelebb kerül céljához: a Magyar Királyság ellenálló képességének szétzúzásához. -Most is egy újabb lépés előtt állunk – hogyan tudna ellenállni a pápa a végzetnek? – töprengett lelkiismerete háborgása közben a nuncius.

És elküldte levelét. Nagyon rosszul érezte magát tőle. Használ ezzel vagy árt, akár nagyon is sokat? Nyilvánvaló, hogy külső segítség nélkül Lajos képtelen lesz kitartani, megvédeni országát. Csak ennyi volt a fél évezredes magyar szerep Európában?

És ő most áruló? Hogyan néz majd Tomori szemébe, aki szokás szerint itt tölti a tél, a télvíz idejét az udvarban, hogy pénzt, fegyvert, ellátást szerezzen a minden tavasszal kiújuló harcokhoz? Tudja-e, érzi-e Tomori, hogy ez nem ugyanaz az év, mint valamennyi korábbi? Hogy látszólag minden csak ismétlődik, de egyszer összeroppanásba torkollhatnak az el nem végzett dolgok? Hogyan nézzen Brodarics szemébe, akiről pontosan tudja, hogy kancellár lesz hamarosan, a király már értesítette erről, sőt, rajta, a nunciuson keresztül kérte is a pápa jóváhagyását, lévén Brodarics prépost Pécsen. S végül: hogyan néz a király szemébe, akinek országát éppen most gyalázta sötétségbe a pápa előtt. Ki nyújt így támogatást a magyaroknak?

-Felség, a pápa őszentsége arról biztosított, hogy idén is a lehetséges legnagyobb pénzügyi támogatást nyújtja önöknek – jelezte csendes hangon Burgio a meghallgatásán.

-De hiszen eddig sem kaptunk semmit! – csattant fel Lajos. – Évi háromszáz zsoldos felfegyverzését tekintik önök támogatásnak, miközben Európa haláltáncára kerül sor hamarosan?

-Ötszáz, felség, ötszáz katonát fegyverzünk fel minden évben!

-Ez tényleg kíséret a haláltáncához. Ez semmi. Köszönjük, de semmi. – A király kivörösödve és sértő hangon fejezte ki elégedetlenségét. – Mi mindent megteszünk, Európa halottként hallgat. Halott is lesz így, ez biztos. Ki védi meg, ha mi nem?

-Felség. A Magyar Királyság önálló erő. Határaitól a királynak és udvarának kell gondoskodnia. Mit tesz a nádor a hadsereg felállítására? Törvényt hoznak törvény hátán minden évben, de hány fegyverest tud hadba állítani, ha kell. Werbőczy István katonai képességein és hadi szervező erején fog múlni Magyarország sorsa?

-A legfőbb hatalom a király és az országgyűlés. Ennek erején múlik minden. Ha van rá pénz. De ön tudja legjobban, hogy nincs.

-Felség. Kimondom nyíltan: az az önök baja. Aki magán nem segít, azon más sem fog. Régi problémája a Vatikánnak, meg is üzeni mindig: hajlandó fokozni a támogatást, ha a királyi udvar és a nemesség képes megnövelni pénzügyi áldozatvállalását. A kincstár azonban üres.

-Nuncius uram. Álljunk meg, mert ebből a körforgásból elég! Ha én most azt mondom, hogy igaza van, akkor azzal mire megyünk? Ha felteszem a kezemet és azt mondom: én vagyok a hibás mindenért, azzal mit kezdünk? Mert legyen. Mi magyarok tehetünk mindenről. Nem a lengyelek, akik kiléptek Európa védelméből. Nem Ferenc király, akiről pontosan tudjuk, hogy szítja a szultánt, sőt a mi sorainkban is szövetségest keres áruló terveihez. Nem Károly király-császár, akit jobban foglalkoztat az észak-afrikai, a szultánnal szövetséges kalóz hadseregek megtámadása, mint a Duna-völgy sorsa. És nem a német birodalmi gyűlés, amely tíz éve mindig megszavazza a nekünk küldendő

fegyveres kontingenst, de katonát még nem láttunk? Szóval rendben: legyünk mi a vétkesek. Legyünk. És lakoljunk meg bűneinkért halállal a csatamezőn. És akkor mi van? Akkor azt sóhajtja majd Európa a Vatikántól Bécsen és Madridon át Worms-szig, hogy igen, igen, mi bizony előre megmondtuk a magyaroknak, hogy ennek nem lesz jó vége. Nuncius uram. A mi életünk nem olyan fontos, felkínáljuk. De Magyarországé sem az? Erre kérjen választ a pápa öszentségétől.

Burgio, a kedves Antal zavarodottan búcsúzott el a királytól. Hamarosan országgyűlés kezdődik, tavasz, amikor a török mindig offenzívát indít délen, s ki tudja, idén mekkorát. Tél vége van, s még csak nem is szállingóznak a magyar királyi csapatok – mert nincsenek is.

A magyar hadsereg négy lábon állt az elmúlt évszázadokban. A főnemesi bandériumokon. A nemesi felkelésen, ha meglátták az országban végighordozott véres kardot. A jobbágytelkek után kiállított katonákon, ha kellett szólítani a jobbágyok honvédő erejét is. És a király saját hadseregén, amit saját pénzéből vagy a kincstár forrásaiból kellett kiállítania. Most e négy láb helyén nincs semmi: négy csonk csupán.

A király nem bízott már a nádorban, Werbőcyben, sem most, sem soha. Az előtte tornyosuló gondokat vele kellett volna megbeszélennie, de mit tudhat minderről az újdonsült kancellár. Mégis döntött. Új nézeteket akart meghallgatni. Magához rendelte a még Budán tartóz-

kodó Tomori Pált és Brodarics István kancellárt hármas beszélgetésre. Ők ketten legalább biztosan nem fognak összeveszni.

-Brodarics kancellár úr prépost is délen, Pécsen. Közvetlenebb hírei is lehetnek olasz földről. Van-e tudomása arról, milyennek ítéli meg a helyzetünket maga a pápa öszentsége? És főkapitány úr, jól figyeljen ön is, hiszen a válasz éppen a déli vidékeink helyzetét érinti.

-Felség, bocsánat, helyesbíték. A válasz az egész országot érinti már. Bár még azt sem tudom, mit válaszol a prépost-kancellár úr – vetette közbe tisztelettel Tomori. A király kelletlenül vette tudomásul a megjegyzést, nem szerette, ha eltúlozzák a dolgokat. Mitől kellene félni az északi Szepességben, vagy Nyugaton Mosonban, keleten Udvarszéken?

-Igen, felség, vannak híreim Rómából, Velencéből. Ami eddig egyértelműnek tűnt, az most távolról sem az, hiszen egy ország léte a tét. Eddig is mindenki foglalkozott azzal Európában, a Vatikánban is, hogy békét kell-e kötnünk, de legalábbis fegyverszüneti megállapodást a törökkel, és valahogyan megúszni a következő éveket, míg véget ér a francia-német hatalmi válság, Károly és Ferenc küzdelme. Avagy a békét ki kell zárni az ördöggel. Mivel azonban nincs idő a halogatásra, nyíltan színt kell vallani, a pápai udvar úgy döntött: nem korlátozza az európai uralkodók döntését, nem hivatkozik semmilyen sajátos érdekére, felszabadítja az ő kezüket: döntsék el legjobb belátásuk szerint, mi a viszonyuk a török terjeszkedéséhez. Ez érinti

azt a kérdést is, hogy köthetnénk-e mi fegyverszüneti megállapodást. A Vatikán állaspontjából az derül ki, hogy ha ez a létünk feltétele, és ezt egyeztetni tudjuk az európai uralkodókkal, akkor nem emel kifogást...

-...vagyis nagybátyámnak, Zsigmondnak lenne iga-za... tehetnénk mi egyáltalán hasonló lépést...? – dűnnyögött a király.

-Európa semleges maradna. És igen, Zsigmond addig győzködte őket, hogy elfogadták döntését... a létért való küzdelemben. De felség, nem hiszem, hogy a magyar nemesség valaha is megszavazná a békét a törökkel, hiszen az valamilyen módon a szultán fennhatóságát is tartalmazná. Láttuk néhány éve a bácsi országgyűlés hangulatát, később is, s most sem lesz másként áprilisban Budán.

-Tomori uram miért hallgat olyan mélyen?

-Csak nagyon hosszan tudok válaszolni, felség. Először is: okkal mondtam le többször is. A végvárainkat bűnösen cserben hagytuk. Ott lent délen lehetetlen a végső és sikeres ellenállás. Én már régóta béketárgyalásokat sürgetek, de hasztalanul. Legalább időt kellene nyernünk.

-Ön is itt volt márciusban az udvarban, Tomori uram, amikor Burgio nuncius felolvasta a királyi tanácsnak a pápa levelét: ebben őszentsége a legnagyobb jószándékkal fejezte ki teljes támogatását ügyünk, védelmünk iránt. Még a királyné szemében is könnyeket láttam a meghatódottságtól. Az udvar más jelentős urai

Lovas magyar zászlóval

is fellelkesültek, érezvén, hogy a Vatikán támogatja egyháza hű fiát, Magyarországot...

-... a könnyeket nem is vitatva, de mintha más hangsúlyokat is megfogalmazott volna imént a prépost úr a Vatikán tartózkodását idézve...

-... igen, elismerem, a helyzet nagyon bonyolult. De bízom a rendeknek írt levelemben és annak fogadtatásában. Előtte önnek is felolvastam, mielőtt szétküldtem volna a magyar uraknak március elején. Ebben én letettem a voksomat, amikor felszólítottam a rendeket, hogy csapataikat szedjék össze a kiindulási, gyülekezési helyeiken március 25-ig.

-Felség, kételkedem. Már közel az időpont, de én még egyetlen összevonásról sem hallottam. És különben is, mit jelentene, ha ezek a csapatok ott álldogálnának e hatalmas ország különböző pontjain szétszórva? –

Tomori hangja nagyon keserűen szólt. – Éppen ezért mondtam le eddig is. A szó semmi itt nálunk. Hány törvénycikk született már? Miközben a csapataimnak és a rác, magyar sajkásoknak, a dunai védelem legfontosabb tényezőinek csaknem egy éve nem tudok zsoldot fizetni. Felség, 40.000 forinttal tartozunk.

-Értem Tomori uram, mindig is értettem önt. S szeretem, hogy mégis marad a helyén. És most jók a kilátások. Szerencsés Imre úr közbenjárásával, valamint Thurzó Elek úr személyes áldozatvállalásával és közvetítő szerepével, s nem utolsósorban az én szeretett Máriám hatására a Fuggerekkel olyan megállapodást

kötünk, amelynek révén 50000 arany érkezik a kincstárba előlegként, s aztán még több...

-...felség, ebből Tomori uram csapatai nem sokat látnak majd! Mind egy fillérig adósságaink törlesztésére kell használnunk, olyan, mint ha nem is lenne – vetette közbe az új kancellár. – Mondhatnám, hogy se baj, mert a sóbányák jövedelmét úgyis oda ígértük Tomori úrnak hadi költségei fedezésére – de erdélyi bányákról lévén szó, ott meg Szapolyai vajda emberei okoznak gondot rendre: a bevételeket lefoglalják, nem továbbítják, különböző indokokkal megtartják. Kérdés, hogy a vajda tudtával...?

A király dühösen legyintett. Ez az a kérdés, amelynek úgysem tudnak soha a végére járni...

-Tomori és Brodarics uraim. Van megoldás. Mikor itt járt Burgio nuncius úr, meglepődve, de érdeklődéssel hallgattam meg a következő javaslatát. Mivel van itt egy ember, akinek soha nem tapadt a kezéhez mások pénze, aki mindig tiszta, ugyanakkor ért a pénz beszedéséhez – igen, van ilyen ember, nevetett a király -, a nuncius azt javasolta, hogy őt nevezzük ki a kincstár élére is. Ráadásul éppen hozzá kell, hogy eljussanak e pénzek. Vagyis a hadakra. Ez az ember a javaslat szerint nem más, mint ön, Tomori uram. Érsekként, hadvezérként, kincstárnokként mindent egyesíthetne a kezében, ami a sikeres harcokhoz kell.

Tomori és Brodarics meglepődve néztek egymásra.

-Nem, felség, szó sem lehet róla. Én éppen távozni

szeretnék e kötelékekből, vissza Istenem közvetlen szolgálatára, nem pedig belenyúlni a darázsfészekbe. Nem értek én az udvar ügyeihez, még kevésbé a pénz útját követő intrikákhoz.

-Főkapitány úr, gondolja meg. Nem kellene többé könnyörögnie.

-Felség, kikaparnák az urak a szememet, ha én a pénz útját megváltoztatnám a déli seregek javára.

-Eggyel kevesebb szemkaparóval kell számolnia – nevetett fel a király, s Brodaricsra nézett. – Elismerem, Szalkai érsek úr kancellársága idején nagy bajban lett volna. De most az ön egyik lelki társa vezeti a kancelláriát, csak meg tudnák oldani egymással a kincstár igazságos teherviselését.

-Felség, én akár a pápához is elmegyek, hogy ő rábírja érsekét, Tomori urat erre. Olyan kiváló javaslat! Egy kézbe az erőket – ez ma a lényeg. S csakis Tomori Pál kezébe, máséba semmiképpen. A pápa már sok mindenre sikerrel rávette Pál urat. Ez lenne a legnagyobb tett.

-Nem, soha – vágott közbe Tomori. – Az én kezemhez nem fog tapadni a kincstár pénze, sem az urak vádja, haragja.

-Főkapitány úr, mivel Burgio nuncius előre biztos volt az ön válaszában, tett egy másik javaslatot is. Nem kevésbé fontosat. És ebben ön Isten közvetlen szolgálatába kerülne. Tudják az urak, hogy Bakócz Tamás érsek halála óta a vatikáni bíborosi kollégiumnak

nincs magyar tagja, pedig lehetne, s kéri is tőlünk a javaslatot. Szalkai érseket – maradjon köztünk, ő úgyis tudja magáról, kuncogott a király -, szóval őt nem ajánlhattuk, mert Burgio világosan kifejtette: esztergomi főpapunk nevéhez túl sok bírálat tapad, megosztja a hazai főnemesi és középrendi tábor, s bár kiváló dolgokat végez, sok szép dolgot támogat, ebből mindig kisüt a magánérdek is. Pedig egyébként én őt javasoltam már évekkel ezelőtt is. De nem. Valamiért sok más taszít az, ami nevéhez járul: a kapzsiság vádja. Így aztán Burgio nuncius nem is képviselte a javaslatomat. Viszont a pápa baráti gesztusként is újra és újra sürgeti, hogy legyen végre magyar tagja a bíborosok kollégiumának. Valljuk be, nem sok ember jöhet szóba. Vagyis nem kerülgetem: ha Tomori úr, az érsek nem vállalja a kincstár irányítását, nyilván semmi szava nem lehet a bíborosi kollégium ellen.

Tomori elvörösödött. Ő, a tanulatlan kardforgató? A vidéki kisnemes. A pici cellák magányos ferences szerzetese? A daróc ruhába öltözött hadviselő? Hogyan jöhetne ő ehhez? Üljön Rómában a világot irányító bíborosok közé? Ki gondoskodik akkor a sajkásokról? Titel újjáépítéséről, Újlak megerősítéséről, Pétervárad felfegyverzéséről? Oda nem csak pénz kell, hanem kapitány is, akinek élesebb a kardja, mint bárki másé. Akitől fél a török. Aki kész meghalni a katonáival minden csatában, ezért az élükön lovagol.

-Mennék én már vissza délre, felség. Viszont van nekem is javaslatom. Tudom, nincs hosszú múltja Brodaries uramnak. De pontosan ismerem műveltségét, is-

mereteit az országról és a déli végveszélyről, emberi tisztaságát is bámulom. Jelölje őt a bíborosi kollégiumba, felség.

Mielőtt Brodarics István magához tért volna a meglepetésből, a király csendesesen reagált:

-Én is ezt hoztam szóba először Burgio úrnál. Nagyon is illene az új kancellárhoz e főpapi méltóság. De vannak más érdekek is. Szalkai érsek úr a javaslat hallatán ingerülten tiltakozott, s titkos tanácsadói rangjára hivatkozva ellenvetését fejezte ki, mondván: az újdonsült kancellár erre alkalmatlan.

-Hogyan is engedné a kapzsi Szalkai, hogy ha ő nem, akkor az utóda mégis...!? Ne hagyja felség, hogy az önzés elvegye az ön erejét.

-Egyelőre nem lesz magyar tagja a bíborosok testületének – sóhajtott Lajos.

Alig vették észre, talán néhány napig fel sem tűnt, a beszélgetést követő éjszaka Tomori kis kíséretével kilovagolt a várból és elindult – lova már akár vakon is megtette volna – az ismerős úton a déli hadszínterekre: Érd, Földvár, Paks, Tolna, Szekszárd, Báta, Eszék, Pétervárad, majd a Száva irányában saját portyázó csapataihoz. Ez volt a tervezett irány. Közben igen nagy tanácstalanság és keserűség fogta el a főkapitányt. Játékszer volna ő? Útírányát megváltoztatva Paks közelében átúsztatott a Dunán, hogy érseki palotájában, Kalocsán mégis megálljon.

Húsvét volt, a rossz hírek nem tették szebbé az ünnepet. Néhány várkapitánya lemondott, míg ő Budán volt, a rác sajkások elhagyták helyeiket a nélkülözés miatt. Nem, ezt mégsem vállalja tovább! Már hiteleket is nehezen kap, mert mindenki félti a pénzét és csekélynek tartja az ő fedezetét. Hogyan álljon a rongyos katonák elé ismét fizetség nélkül, alaptalan hitegetésekkel. Miért cipeljen olyan súlyt, amelybe belerokkan a válla? Úgyis a török tudomására jut, hogy minden téren hiányban szenvednek, hogy csökken csapatai harci ereje. Kínálja fel végzetes halálba őket? Mert ha a török sereg vezérei biztosra veszik az ő gyengeségeiket, dupla erővel fognak támadni, talán már azonnal.

Burgio nunciustól kért baráti megértést új levelében.

–Nuncius uram! – írta Tomori, elnézést kérve ellentmondásos viselkedéséért. – Én nem vagyok alkalmas a főkapitányi tisztre, mert nem tudom megadni a katonáknak azt, ami ezzel jár. Ezért mondtam le többször, s ezt most megerősítem. És segítsen abban a pápánál, kérem, hogy felmentsen kalocsai érseki tiszteből is. „Akaratom ellenére leemelték rólam a szerzetesi élet oly hön áhított terhét” – e mondatánál Tomori hosszasan elidőzött. Vajon ő tényleg nem akart főkapitány és érsek lenni? Majd visszatért eredeti gondolatához, s azzal folytatta, hogy hű katona, tehát nem hagyhatta figyelmen kívül, milyen nagyon bízik benne a király, s bár látta a főurak irigykedését, ellenséges

Tomori Pál szobra Kalocsán

érzéseit magával szemben, elfogadta, hogy az ő kezébe újra fegyvert adnak. Főleg, mert erre utasította a pápa is, aki felé örök eskü kötelezi az engedelmességre.

„... tehetetlenségem tudatában, és kellő erőt nélkülözve a katonai szolgálatra magamat alkalmatlannak, mintegy béna embernek érzem... a romlás szélére jutott ország védelmezésére nekem elegendő erőm s pénzem nincsen.., az érseki hivatalból felmentve engedje visszatérnem szerzetem körébe...” - Nuncius uram, mindenki pótolható, s tudom, hogyan. Javaslom magam helyére Czibak Imrét, aki nagyszerű fegyvertársam volt a székely lázadás, az ökörsütés elleni felkelés leverésében csakúgy, mint a török elleni csatákban. Hívó ember ő is, szoros kötelékbe készül egyházával, s mint én, maga is ferences szerzetesnek készül...

Aztán hirtelen belátta, hogy ennél rosszabb ajánlást nem is írhatna, ki is húzta azonnal, s eldobta az oldalt. Hogy aztán Czibak Imre is az ő bizonytalan útját járja kard és feszület között – kit lehet ezzel meggyőzni?

-Nuncius uram, mint barátomat kérem önt, továbbítsa leveletem a pápának. Azonnal megírom mindezt a királynak is. Engedjenek el... S ha válaszra sem tartanak méltónak, vajon mit olvassak ki abból...?

S persze hogy nem jött válasz sehonnan. Viszont mindenki másnál hamarabb megtudta Tomori még április közepén: vegye ténynek, hogy a szultán napokon belül

elindítja hatalmas seregét Isztambulból. Bali béggel való kapcsolata miatt – a hír onnan jött – megengedte magának, hogy el is higgye. Lelkiismeretében riadalom támadt. A pápa, a király asztalán ott az ő újabb lemondása... ami lehetetlen ilyen helyzetben. Gyáva emberré hogyan válhatna? Azonnal Budára sietett, de a királyt nem találta ott. Felkereste a nunciust, s rávette, hogy együtt induljanak Esztergomba az érseki palotába, ahol Lajos vendégségben tölti e napokat Szalkai érseknél.

-Felség, bocsássa meg leveletem. Fenntartom a leírtakat, s kérem is mindezt, de nem most. Ebben a helyzetben nem lehet más teendőnk, mint minden erővel Pétervárad megmentését kitűzni, a támadást elhárítani, még mielőtt oda érne a szultán, mert akkor ott már nagy baj lesz. Nuncius uram ígért ötszáz új gyalogost, és ágyúkat is öntetett közben, azokat is vihetem magammal.

-Főkapitány úr, a mi egyházunk nem maradhat tétlen. Elfogadom, hogy híre komoly, bár mi még nem hallottunk efféléket – lépett Tomori mellé Szalkai bíboros. - Most az országgyűlésbe megyünk, de mihelyst véget ér, valamennyi rendelkezésemre álló katonámat, akár talán ötszáz, vagy ezer főt is mozgósítok az ön kezéhez, az én zászlóm alatt. A király hosszasan gondolkodott, számára még semmi sem dőlt el a hírek alapján, az országgyűlés nélkül nem is határozhat, de...

-Bármibe kerüljön is, a gyűlés végeztével mi is küldünk sereget Péterváradra, számíthat ránk. És bár sokan kétségbe vonják, hogy rendelkezhetek-e egyáltalán a Fuggerektől előlegbe kapott 50.000 forint fölött – hogy van-e még abból szabad keret –, királyi becsületemre mondom, hogy húszezer aranyra számíthat májusban, ha elfoglalja állásait.

-Ne vegyék zokon, ön se felség – vette magához a szót a nuncius. - Tudják, hogy a pápai támogatásnak mindig feltétele, hogy én a helyszínre utazom az általam megállapított és finanszírozott katonai alakulatokkal azért, hogy jelenthessem a Vatikánnak: tényleg megérkeznek oda velünk párhuzamosan a magyar urak, főpapok, a felség által megajánlott katonai erők. Ezért én a napokban, azonnal az országgyűlés megnyitása után – ahol tiszteletemet kell tennem és képet is kell kapnom a helyzetről – az új gyalogos erőkkel és Tomori urammal magam is elindulok Péterváradra. Csak akkor lehetünk sikeresek és erősek, ha kölcsönösen tartjuk a szavunkat a csapatokat illetően.

Más esetben ez felségsértésnek számított volna, ezt tudta mindenki, De már nem volt érvényes a más eset, csak ez itt, ez a konkrét.

... Mikor a király hírért kapta Tomori és a nuncius távozásának, furcsa érzései támadtak: csodálni kezdte kapitányát, de egyben zavarban is volt, hogy helyesen

döntött-e, amikor visszautasította a lemondást. Elhessegette magától a jó érzést. S most, hogy levelét megkapta, düh fogta el. Mit lehet kezdeni ilyen időkben egy emberrel, akinek nincs becsvágya, nem bízik magában? Máriának kezdte kiönteni a lelkét egy csendes áprilisi, meleg estén, az ölelések utáni megnyugvásban:

-Azt hiszem, Máriám, hogy az ember egyszerre nem lehet kétféle. Tomori Pál néhány udvari év kivételével mindig vidéken, sokszor katonák között élt. Mit keresne ő az udvari intrikák világában, külföldi követeink társaságában? Több fűzi őt az ellenség hasonló katonáihoz, mind ide. Lehet, hogy egyszer találkozik Bali bég nándorfehérvári kapitánnyal, s mielőtt megölné egyik a másikat, szeretettel gondolnak egymásra: ime, egy vitéz. Lehetne egyik a másik. De ki merne kiállni bármelyikükkel szemben innen az udvarból? S ki akarná feláldozni teljes vagyonát, jövedelmét a katonák ellátására? Az ország védelmére? Jobb helyen van az náluk, úgy vélnék.

-És mégis, ezen utóbbiaknak van igazuk – szolt Mária. ... Mert becsülheti-e az ország pénzét, mások vagyonát az, aki a sajátját sem tudja? Jogos önzés adja a kiismerhető emberi viselkedést, jó uram. Mi lenne, ha mindenki Krisztus akarna lenni? Abból csupán pojáca kerülne ki, szemfényvesztők, öntetszelgők.

-Tomori nem az. Jólelkű ember, ez a lényege. Mindig

védett valakiket, s adott a magáéból. Nem véletlenül vonult kolostori cellába. Hamisnak érezte az önző világot, és tiszta békére vágyott. Ő, a kard embere!

-De ha már eddig vitte, és ha erőt gyűjthetne új megbízatásából az ország a védelem céljaira, akkor miért nem fogadta el a jelölést a Vatikánba?

-Én megértettem őt, láttam közben a szemeit.

Őt nem érdekli a pompa, a hatalom. Szerzetesi fogadalmát most is tartja a legegyszerűbb életvitellel, megjelenéssel. Nem vágyik ő gazdagságra, hiúságra, pompára, zavarná is teljes jellemében. Daróc ruhája olcsóbb, mint bármely szerzetes társáé, miközben ezerszámra adja saját aranyát a katonáknak élelemre, ruhára. Hogyan ülhetne be ő az arannyal felcicomázott, főúri módon élő bíborosok közé?

Meg se szólalna köztük. S ha mégis komolyan venné bíborosi teendőit, hogyan juthatna le a végekre harcolni, példát mutatni? És őszintén becsülöm is őt: a kardjára most nagyobb szükség van, mint a talárjára.

-Akkor ez utóbbit ki veszi fel?

-Senki. A nuncius úr segítségével meggyőztem a pápát, hogy egyelőre ne töltsse be a magyarok helyét.

-Ez elég baj. Sok döntés születik ott, nemde? S nem kellene azokat a javunkra is fordítani? – Mária bölcs képet vágott kérdéséhez, ez meg is hatotta Lajost.

-Nem lehetünk ott egyszerre mindenhol.

-Így aztán sehol sem vagyunk – Mária nevetni próbált,
de keserű fintor lett belőle.

Mária későbbi portréja

Tavasszal fagy

Ki látott még ilyen egybeesést? Senki, most sem látja más, csak az Úr, a Teremtő ott fent az elérhetetlen magasban.

Buda, április 24. - Fegyveres országgyűlés kezdődik, mindenki mindenki ellen, bár valamit mondani kellene már az ország lehetséges megvédéséről. Hiszen tudhatja, láthatja mindenki, hogy előbb-utóbb megindul majd a török.

Isztambul, április 23. – A szultán int, és pontosan meghatározott céllal, eddig nem látott erővel elindul a török hadsereg Magyarország ellen. Nem pasák, nagyvezírek vezetik, nem várakat kell elfoglalni. Szulejmán maga áll az ezúttal egységbe szedett ruméliai és anatóliai hadak élén, és a célt még soha nem fogalmazták meg egyetlen szóval: Buda.

A két helyszín között irdatlan távosság, a két időpont végzetesen egybeesik, bár a szultán és a király semmit sem tud e véletlenről, arról, amit sorsnak hívnak. Kinek a sorsát jelölte ki így, ilyen kegyetlen pontossággal a saját Istene?

Az országgyűlés:

Megbolydult hangulatban kezdődött az országgyűlés. Tétován néztek egymásra a vidéki köznemesek, emelt hangulatban érkezett a zászlósúrak többsége.

-Hol a nádor? Hol van Werbőczy István? – tudakolták Ugocsából. Emelkedjen szóra és nyissa meg az országgyűlést!

-Nincs nádor! Van, de nincs. Ez kellett a maguk rendjének! – harsogta Drágffy országbíró. – Hallják hát, vegye tudomásul a rengeteg kárt okozó tavalyi hatvani országgyűlés minden felelőse! Bár itt kellene lennie a nádornak, de aligha fogják élvezni társaságát. Werbőczy István szökésben van. Az önök dolga, az országos gyűlés feladata, hogy felébredjen, ezt tudomásul vegye és új nádort válasszon.

Micsoda!? A rendek nem akartak hallani a fülüknek. Igaz, ők tavaly az erő fölényével kényszerítették távozásra a kancellárt, Szalkait és a nádort, Báthorit is... ez most a főrend, a király kihívó válasza? Még csak alig egy hónapja nevezték ki a tapasztalatlan Brodarics Istvánt a kancellária vezetőjének, még talán munkához sem láthaott, és most nincs nádor se? Micsoda ármány ez megint a közrend ellen? Éppen a jog tudorát, a köznemesség szószólóját üldözik el, alig egy éves nádorság után?

-Ki vele! Mi a bűne? Árulás a zászlósurak, a bárói kar részéről!

-Halkabban, nemes urak. Látni fogják még, éppen önök és éppen itt, hogy mekkora törvénszegést, visszaélést követett el az önök Werbőczyje.

Nem volt mit tenni. Werbőczy tényleg megszökött, apósával ismeretlen helyre távozott... annyira ismeretlenre, hogy a gömöri küldöttek nevetve közölték: Zólyomba ment és bezárkózott saját várába... Az országgyűlés kötelessége, hogy megkeresse, s elkerülhetetlenül új nádort válasszon.

-A királyi tanács nevében közlöm, hogy előterjesztjük ezen országgyűlésen a tavalyi hatvani gyűlés minden rendelkezésének kiiktatását. Azért az országgyűlésért. és ott Báthori István nádor erőszakos leváltásáért az önök akkori szószólója, Werbőczy István a felelős

... mindenki Szapolyai János vajdára nézett. Ő azonban hallgatott. Olyan titkos szövetségeket kötött a főrend többi tagjával, hogy nem szabad már a keze. Mert akkor végül kihez tartozik e válságos időkben? Szapolyai János szótlanul és tétlenül nézte végig az egész országgyűlést, ahol pedig éppen az ő köznemesi táborára vérzett ki újra.

-Új nádort kell választanunk. És egyben megváltoztatjuk a nádori tisztség viselésének szabályait – harsogta Drágffy. Jól felkészítette őt a titkos tanácsos – a leváltott és mégis meghatározó – Szalkai László. A jogokról is. – Előterjesztjük, hogy legyen vége a nádor örökös váltogatásának, mégis csak a király helyettese. Élete végéig választunk nádort, vitathatatlanul. És személyét, tisztét védjük minden támadástól, az nem adás-vétel dolga.

A főrend örömmel nyugtázta, hogy zavartalanul előterjesztheti azokat a nézeteit, amelyeket az elmúlt évtizedben meg sem pendíthetett. Mi történik a közrend soraiban, miért a váratlan passzivitás? Vezér nélkül maradtak. Az éppen bukott nádor ezt nem fogja megúszni.

-Hütlenséggel vádolom Werbőczy István volt nádort. Királya ellen lépett fel tavaly, ezt most már tudjuk biz-

tosan. Akkor még fel sem tételeztük – kezdte határozott hangon a király. A köznemesek riadtan meredtek maguk elé. Mi történik itt? Teljesen törvényesen jártak el, s most azt kérik tőlük, hogy...

-Felszólítom a rendeket, hogy szavazzák meg az elfogató parancsot Werbőczy István és apósa, Szobi Mihály ellen – folytatta Lajos. – És előterjesztem az új nádor személyét. Válasszák meg Báthori Istvánt. Más nem fogadok el.

Éktelen riadalom és tiltakozás robbant volna ki minden korábbi évben. Most halotti csend. Senki még csak fel sem veti, hogyan lehetne harmadszor is nádorrá váltani a „Sántát”, a köszvényes Báthorit. Aki már kétszer vált alkalmatlanná feladatára, elveszítve csaknem mindenki bizalmát. Hogyan lehet ezt Szapolyai vajda arcába vágni, akinek a neve még csak szóba sem kerül a nádor tisztére? Hogyan száll hadba a beteg nádor, ha tényleg szólít majd a haza? Felpakolják a lovára? Hiszen a hadakat a nádornak kell harcba vinni.

Vagy a királynak.

Hallgat az országgyűlés. Hol van Szapolyai, legalább egy tiltakozó szó elhangozna. Mi e zavar oka? Senki sem érti, milyen ismeretlen szellem munkál a sorokban. Új béke születik a rendek között? Avagy még nagyobb árulás jele ez?

És igen. Legyen. Fogják el Werbőczyt. Üljön a nádori székbe élete végéig Báthori.

-Mit jelentsen mindez? – kérdi Ártándi Pál a vajdát, kinek mindig is híve volt, amióta 1518-tól kezdve részt vehet a döntésekben. – Milyen alku ez, vajda uram?

-Bármilyen is, nélkülem. De pontosan látom, mi zajlik. S ha figyeli az országgyűlés menetét, érzékeli majd ön is.

-Vészjóslón hangzik.

-Az is. Mert nem más történik itt most, mint hogy a rendek minden eddig elképzelhetetlen hatalommal felruházzák a királyt. Tegyen, amit akar. Amit jónak lát. Ítékezzen, szolgálja saját köreit, emeljen hatalomba bárkit, akit akar, s taszítson le onnan bárki mást. Rendelkezzen a kincstár ügyeiről, ahogyan akar, szedjen be úgy adót, ahogyan szeretne, döntsön a jobbágyságok felfegyverzéséről, ha erre van kedve. Tehet bármit.

-Ilyen válságos helyzetben?

-Éppen hogy ilyenben. Mert ha nem látja Ártándi uram, amit mindenki pontosan tud a szíve mélyén: az történik itt most, hogy a katasztrófa közeledtével mindenki mindent a királyra hárít. Legyen joga mindenhez. Mert övé minden felelősség.

-Ez eddig is így volt.

-Soha nem volt így. Mert soha nem volt életveszélyes helyzetben az ország. Ezért a király felelőssége csak egy szép kis játék volt, közmegegyezés arról, hogy ő a király, s mindenki azt tesz, amit tehet. Most azonban más a helyzet. Ki lesz a felelős, ha ránk szakad a baj?

Ezért most megszavaznak a rendek bármit, amit a király kér.

-És ezt nem látja Lajos?

-Talán ő is látja, de az udvara biztosan. Viszont mi mást tehet? Már nem lehet elbújni, színt kell vallani: van-e pénz hadakra, van-e hadvezér és serege, védhető-e a várak? S lesz-e szövetséges, s kik?

Szapolyai vajda pontosan tudta, hogy Lajos király nem sokkal az országgyűlés előtt igen határozott hangú levelekben fordult Európa uralkodóihoz. Világosan leírta, hogy Magyarország nem tudja megvédeni önmagát, de kész teljes erejével harcolni, ha megfelelő segítséget kap hadaihoz, váraihoz. Írt VII. Kelemen pápának és V. Károly császárnak. Velence törökökkel kapcsolatos külön érdekeltsége miatt szenvedélyes hangú üzenetet küldött futárral a dózsénak. Levélben fordult VIII. Henrik angol, és III. János portugál királyhoz. I. Ferenc francia királynak akkor sem írhatott volna, ha az nem éppen madridi fogságban ülne – a császár nem engedte volna: a német birodalom szemében Magyarország e birodalmi szövetség része volt. Nem tagja, de része, minden érdeke folytán, és Habsburg-házasságai miatt is.

Szapolyai magában kétkedve tekintett e levelek sorsára, a válaszokra. Ha erőt adnak, ha segílyt nyújtanak az uralkodók, jelen lesz az elosztásukban, csakis ezért tagja a főúri ligáknak. Ha azonban semmi lényeges támogatást nem kap Buda – ahogyan ez várható -, akkor ő és serege a háttérben marad. Minden kötelesség

a királyé – ő, a vajda semmilyen kötelezettséget nem vállal. Most már senki iránt. Ha kihagyták a valódi, a titkos egyezségeikből a király udvarában, akkor ő megmutatja, mit ér az ő, a seregre támaszkodó függetlensége. Ki ne látná Szulejmán éhségét és hatalmát?! Okos ember ilyen helyzetben elteszi jobb időkre az ennivalót – amit kínálhat is majd, ha kell.

-Vajda uram! Azért az igen erős összefogásról tanúskodik a rendek között, ahogyan megszavazták az előkészületeket egy leendő hadjárat esetére – próbálta jobb kedvre deríteni a vajdát Ártándi.

-Hányadszor már? Számolta? Megannyi törvénycikk kötelez megint mindenkit. Ki tartotta be az eddigieket?

Az országgyűlés utolsó napján, május 8-án bombaként robbant a hír: Szulejmán két hete elindult Isztambulból, a sereget maga vezeti, és annak méretéből világos a cél: Magyarország. A bomba mégsem szólt nagyot: tudta előre mindenki, hogy ez várható.

Felgyorsult a Vatikán döntéshozatala. Éreztek a végveszélyt. Burgio nunciushoz gyors futár érkezett Rómából május 20-én. VII. Kelemen pápa közölte: ezúttal e végső felhatalmazásban is arra kéri püspökeit, hogy a nekik befolyó adók egy részét, valamint az egyházi kincsek akár felét is áldozzák a hadjárat javára. Egyben küldött 25.000 aranyat annak fedezésére. Bár nem jelzi, hogy ez európai méretű legyen, meghirdeti – elvben – a keresztes hadjáratot, és búcsúban részesülnek azok, akik fegyvert fognak, büntetésben, akik távol maradnak.

-Nuncius uram – szól a levél –, a király és a kancellár jelenlétében közölje Tomori Pállal, hogy e perctől őt jelöljük ki a keresztes hadak vezérének, és viselje a római egyház kapitánya címet mindazokkal a jogokkal együtt, amelyek őt megilletik Róma szokásai szerint: ruháján a kereszttel, kezében az apostoli kulcsokkal és címerünk használatával az e célt szolgáló szentmisén vegye át az általam megszentelt zászlót, amelyet ezúton küldök. Katonáira is tűzzék ki az égő-piros keresztet, s zászlóinkkal a kezükben induljanak harcba.

Burgio azonnal tájékoztatta a királyt, megtoldva a pápa azon szerény kérésével, miszerint indokoltnak tartaná, ha a főurak és főpapok vagyonuk egyharmadát felajánlanák a szent célra.

-Közölje öszentségével, hogy a magyarság – királyától jobbágyáig – a halálra is elszántan fog küzdeni országunkért és Európáért. A keresztes had egybehívását még alaposan mérlegelnünk kell, erről már van tapasztalata királyunknak és édesapjának, de bőséges életérzéssel rendelkezik erről nádurunk, vajdánk, sőt maga Tomori Pál is. Főuraink, főpapjaink pedig keserves tapasztalattal bírnak arról, ha jobbágyaikat harcba hívja a király vagy a pápa. Ne vegye zokon Róma, ha e kérdésben még gondolkodnunk kell, s nem ígérhetjük annak egyetértő végeredményét – közölte a király nevében Brodarics kancellár.

-És Lajos király kardja a magasba emelkedik majd?

-Mindig a magasban van. Minden mást pedig később közlünk.

... Így aztán zárójelbe került a keresztes had, nem volt kit s mire esketni. Nem is lehetett volna. Róma kijelölt kapitányának ennél keményebb dolga volt lent délen.

Egész figyelme Pétervárad majdani megvívására irányult május-júniusban. Számára már nem kérdés, hogy ez lesz a törökök első célja. A szökött szerb, Bakics Pál – aki most Tomori táborát erősíti kis csapatával és tanácsaival – tréfának szánta, de végül komoran mondta:

-Főkapitány uram, a padisah seregében tevehajcsár-ból több van, mint nálunk katonából. Nem hiszek a mendemondáknak, hogy Szulejmán háromszázezer katonával indult útnak, ennyit az egész birodalomból sem tudnának összeszedni. Még a sereget kísérő sok mihasznával együtt sem lehetnek többen százezernél. Más területeiket is őrizniük kell. Ha a szultán erre a hadjáratra össze tudott szedni 60-70.000 ténylegesen harcoló katonát, az talán igaz lehet.

-Az rettenetes, Bakics úr. Mi itt négyezren vagyunk a legutóbbi erősítésekkel együtt.

-Kemény, harcedzett mag ez az ön keze alatt. Harcra szokott. A szultán hadseregének is vannak gyenge pontjai. Még nem tudta pótolni azt a hatalmas veszteséget, amit tapasztalt katonákban elszenvedett Rodosz ostrománál. Az újoncok nem láttak még csatát. És nyilvánvaló, hogy ha folytatni akarják a teljes felvonulást felfelé, Magyarország felé, akkor meg kell erősíteniük a most kezükre eső várakat, Zalánkemént, Titelt a Duna és a Tisza összefolyásánál. Ez is sok embert le-

köt. És ne felejtse: Báthori nádor és csapatai bármikor megérkezhetnek az ön irányítása alá.

-Hogy a nádort én irányíthatom? Hogyan képzeleli ezt? Őt nem lehet, ő a főparancsnok. De erre úgysem kerülne sor. Báthori István katonai alkalmasságát ismerem évtizedek óta: soha nem fog ide érni, soha.

-Parancsot kapott!

-És ki hajthatja be éppen a nádoron, a főparancsnokon?

-Katonák is jönnek és pénz is, főkapitány uram, döntött az országgyűlés és a főúrak, a nuncius és a király június 2-án erről, csakis erről tartott rendkívüli tanácskozása!

-Tudom, és persze, az egyházi kincsek... de azt is tudom, hogy azt sem fogják végrehajtani időben. Ahhoz kellenének pénzverő műhelyek és jogosultságok, új zálogházak, amiből szintén alig van... hogyan lesz az aranykehelyből ágyú néhány hét alatt, ezen vajon gondolkodott valaki? És biztos az, hogy az arany keresztből kell naszádokat kiállítani? Ne felejtse, én szerzetes vagyok: a lelkiismeretem ilyenkor megszólal. Nem a nemesi adók szolgálnák inkább a célt?

-A király ezt is elrendelte – vetette közbe bátortalanul Bakics.

Tomori erre már nem válaszolt, kevés volt ahhoz egy menekült szerb vajda, hogy kiöntse a lelkét neki. Volna mit! Mert igaz ugyan, hogy a nuncius felszólítására és példájára sok főúr lelkesen felajánlotta jövedelme

egy részét, adókat is vállalnának, Szalkai érsek hatalmas összeggel, 18.000 arannyal toldotta meg mindezt, s seregét is felajánlotta – milyen szép! Csakhogy ebből szinte semmi sem jutott a hadszíntérre. Nyomorult 1575 forintot adtak arra, hogy a többször is szétszéledt sajkásokat ismét az Al-Dunára irányíthassák folyami harcokra. Tomori külön követe pedig egyetlen aranyat sem kapott, sőt, napokig várakoztatták, míg szóba álltak vele.

Végül annyit ért el, hogy a nuncius tényleg útnak indította a pápa pénzéből kiállított háromszáz fegyverest délre, hogy Újlak felől próbálja védeni Péterváradot, ha a török arra vesz irányt. És Titel? Mész-sze van, oda már nem ér el Isten segedelmének pénzbeli kifejezése. Minek is?

... Tomoti Pál közben megérkezett katonái közé, s kellemes meglepődéssel látta, hogy számuk megnőtt a napokban. Csatlakozott hozzájuk a szekszárdi apát, Török Bálint kis, jól képzett serege, s eljött táborába Ráskay Gáspár, az ősi zempléni család leszármazottja is. Jelentkeztek szolgálatra kis kíséreteikkel más nemes urak is.

-És a többiek? – fordult Török Bálinthoz. – A főurak parancsot kaptak, hogy vonuljanak fel Pétervárad védelmére. Merre tart a nádor serege? Mert én azt megértettem a király utasításából, hogy magam és seregem ne vonuljunk be Pétervárad falai közé...

-... helyesen tanácsolták: főkapitány uram nem szorulhat be a falak közé, nem szakadhat ki a hadművele-

A déli vágvárak térképe

tekből az egyetlen magyar harcra képes sereg, és végül is: nem szenvedhet ott súlyos vereséget, nem semmisülhet meg, ha a törökök sikeres harcot folytatnak Pétervárad megszerzéséért – márpedig ezt fogják tenni...
- vetette közbe okosan Török Bálint...

-... értem én ezt, s helyes is. Csakhogy! A király azt is közölte, hogy ehelyett nyomjam előre, dél felé az állásainkat, ha lehet, egészen a Száváig, ott megakadályozandó az átkelést, és éppen ennek elősegítésére fognak megérkezni a nádor és a bandériumok.

-Ez lett volna. De ez most nincs – új helyzet van: napi csaták, amíg lehet – morfondírozta Ráskay Gáspár, aki a legutóbbi időkben Lajos király főkamarása, tárnokmestere és egyben temesi főispán volt.

-Egyelőre más nem jön. A nádor visszafordult, látván,

hogy egymagára maradt. Más urak pedig el sem indul-
tak, mondván: amíg nem hallják, hogy a király a ha-
dak élére áll, ők sem kötnek kardot.

Szulejmán:

Az április 23-én mozgásba lendült sereg nagyobb szá-
razföldi erőt képviselt, mint bármely korábbi. A szul-
tán ekkorra már ütő- és indulásképesse tette az Isztam-
bultól északra fekvő, európai területeken összegyűjtött
ruméliai hadsereget, melynek vezetését nagyvezírére,
Ibrahim pasára bízta. Végre feltöltődött a Kis-Ázsiá-
ban szervezett anatóliai sereg is: mindig hatalmas erő-
feszítés kellett ahhoz, hogy a két kontinenst elválasztó
tengerszoroson, a Boszporuszon gyorsan, időre áthoz-
zák őket Isztambul környékére. Külön erőt képviselt a
hatalmasra duzzasztott szultáni őrség és a janicsárok
tábora: utóbbiak létszáma ekkorra 10-12.000 főre duz-
zadt, a hadsereg fő erejét adták.

A szultán azonban a szpáhikra volt talán a legbüsz-
kébb: a világon senki sem tud ellenállni annak a gyors
könnyűlovas rohamnak, amelyet kifejtenek egy-egy
csata eldöntésére. És persze a tüzérség: egész Euró-
pából toborozták a legjobb ágyúöntőket, a tűzsze-
részeket, a robbanóanyagok gyártóit, a janicsárok
puskáinak fegyverkovácsait. Tűzerőben nincs ekkora
hadsereg a világon.

A szultánnak nem volt kétsége hadjárata sikeréről. Is-
merte Európa megosztottságát, amelyet immáron val-

lasi háború tetéz – míg Mohamed próféta seregében az egyetlen és igaz hit a legfőbb Úr. Pontosan ismerte a magyarok régi és új gyengeségét. A régít, amely mindig is kísértette őket: nem tartoznak senkihez, saját utat akarnak járni, ezért nem volt és nincs is vérbeli szövetségesük. És az új: a mindig üres kincstár, a várőrség elhanyagoláss. Éppen ez utóbbi nyugtatta meg a szultánt: ha a magyarok képesek lettek volna és lennének most is nagy erővel védeni váraikat, a végvári láncot az Oszmán Birodalom vagy nem tudná áttörni – a várak vívásában nem hatékony a török sereg -, vagy ha igen, csak nagyon hosszú idő alatt, és óriási vérveszteségekkel. A szultán nem akart több időt elfecsérelni a Duna-völgy és Buda megszerzésében. Ezért is vállalta magára a hadjárat személyes vezetését.

Biztos volt a dicsőségben és ez kellett is neki, a fiatal padisahnak. A perzsák átmenetileg kivéreztek. Rodosz elfoglalásával és a Barbarossa-kalózerők hadba állításával komoly erővé vált a Földközi-tengeren. Most a szárazföldi túlsúly a lényeg. Ez pedig nem lehetséges Magyarország legyőzése nélkül. Szulejmán Allahtól kapott váratlan ajándéknak tekintette, hogy külön békével semlegesíteni tudta az így már kikapcsolt Lengyelországot.

A padisah számításai szerint júliusra Magyarország eddig meg nem hódított ősi területein járnak majd, és ha Lajos serege elköveti azt a hibát, hogy nyílt, mezei ütközetet vállal bárhol, megsemmisítik seregét és bevonulnak Budára. Ha pedig ott várja őt Lajos, lesz ideje annak megvívására is, szeptember vége előtt nem

kell hazairányítani a csapatokat a hideg, nekik szokatlan magyar vidékekről.

Útközben Allah valamiért büntetni akarta Szulejmánt. A Balkán északi részén szokatlan erejű és tartósságú vad esőzések tették járhatatlanná a vidéket, úgy tűnt, hogy a szerb Morava folyó áradása és az átkelés nehézségei miatt elvesztegetett 2-3 hét végzetes lesz a hadsereg végső felvonulása szempontjából. Megkezdődött a futás az idővel a térért. Képes lesz-e egy nagy magyar haderő felvonulni a Száva vidékére, s mint egykor Hunyadi, feltartóztatni a török seregeket? Mert ha a magyarok érnek oda előbb szervezett központi hadaikkal, akkor hiába uralja Bali bég Nándorfehérvárt s társai a szemközti Zimonyt, ott olyan állóháború alakulhat ki, amely megghiúsíthatja a török terveket.

A szultán a pozsareváci táborában értesült arról, hogy a magyarok déli vonalán bátor küzdelmet folytat egy bizonyos Tomori Pál, akit a reménykedők Hunyadihoz hasonlítanak. De Bali bégtől azt is tudta, hogy a délvidéki főkapitány eleve képtelen lesz áttörni a Duna vonalától délre eső vidékekre, a Szerémségbe, sőt: éppen onnan menekülnek hozzá a Dunától északra törekedve a még megmaradt szétszórt végvári erők, kismanesi csapatok. És a szultán azt is tudta, hogy ezen a vidéken – ugyan gyors és bátor mozgásával riadalmat keltve – Tomori összesen is csupán legfeljebb háromezer katonát irányít. Ami azt jelenti, hogy egy-egy kisebb összecsapásra néhány száz harcost tud kiállítani.

Szulejmán

-A magyarok védelmét a Száva vidékén egyszerűen össze fogjuk roppantani – magyarázta a szultán a táborába érkező hírek hallatán. – Hacsak meg nem érkezik Lajos egyesített magyar serege. Erről mi hír?

-Semmi – felelte a szultán tájékoztatására érkezett Bali bég.

-Ha a hír semmi, akkor tehát mi van? Semmi. A semmiről szól a semmi-hír. – A szultán felkacagott: - Ezek V. Károly császár fő támaszai? Hol van Ibrahim ruméliai serege pontosan?

-Nyomul a Száva felé teljes erővel. Késésben vagyunk, de két héten belül eléri a Szávát. Most június közepe van, ha magyar sereg közelítene ide, arról már tudnunk kellene. Ibrahim pasa megerősíti, ott, ahol kell, újraépíti az általunk szétlőtt, teljesen elnéptelenedett Zalánkemén várát, s teszi ezt azért, mert biztos abban, hogy ott már otthon leszünk, örökre. Vagyis nem a magyaroknak építkezünk – soha többé. Vége a hol zúzunk, hol építünk, hol győzünk, hol visszavonulunk másfélszáz évének, Nagyuram.

A szultán elé vezették a szerémségi harcokban önmagát feladó szerb nemest, Krajcsovics Istvánt, aki maga kérte a szultán előtti meghallgatását, jutalomban reménykedve. Vagy fejét veszik, ha mondandójának nincs értéke.

-Felséges padisah, nagyuram, a bátyám Bakics Pál vajda kíséretében tavaly ősz óta Magyarországon él, pontos információi vannak az udvarból.

Megmondhatom, hogy öt évvel ezelőtt miért fogták el és vetették tömlöcbe Behrám csasz követedet Budán, példátlan módon és ezzel nyilvánvalóan háborút provokálva felségeddel. – A szultán szeme sem rebbent, ezt jó jelnek vélte István úr. – Brandenburgi György és a külföldi követek vették rá erre az ifjú királyt, aki maga is tudta, hogy kirívó hibát követ el. Éppen ez volt a tanácsadók célja: olyan helyzetet teremteni, amelyből nincs sem vissza-, sem kiút. Elválni minden kapcsolatot a magyar és a török tárgyalások útjában. Ez nem volt egyszerű, hiszen rendre békét kötöttek egymással. De a német, a Habsburg érdek ezt kívánta. Azt, hogy Lajosnak egyetlen választása lehessen a jövőben: függni attól a támogatástól, amelyet ezek után csak V. Károly császártól, a birodalmi gyűléstől, a Habsburg-háztól kaphat. Legyen a hűbéresük, ez volt a cél, de Lajos ezt akkor még nem ismerhette fel, elfogta az uralkodni vágyás, a gőg.

Szulejmán intett, hogy folytassa.

-Kevesen tudják, hogy alig két hónapja, április-májusban miért lett olyan engedékeny a nemesség az udvarral, a királlyal, a főurakkal, Báthorival szemben. Átadták nekik a teljes hatalmat. Cserében azt remélve, hogy Lajos majd megvívja ezt a háborút – a birodalmi csapatokkal. Vagyis az udvar e hitegetéssel becsapta saját közrendjét. E mögött azonban titkos tervek állnak. És ezen elképzelések jegyében érte el ugyancsak a német érdekeltség, hogy – egészen kivételes módon – újra Báthorit válasszák meg nádornak, miközben váratlanul elzavarják és tömlöccel fenyegetik meg Wer-

böczy volt nádort. Nagyuram, ez egy játszma, amelyről Lajos aligha tud, nemessége, papsága nagy része semmit. De játsszák, másként nem történhetett volna meg a furcsa nádor-csere.

Krajcsovics biztatást várt a szemekben, a szultánra nem nézhetett. Folytatta:

-Senki sem tudja, a had élére áll-e Lajos. Azt fogják sürgetni a Habsburg-érdekek képviselői, hogy feltétlenül szükség van rá. A nemesség – az ostoba – szintén ezt zajongja. De ha a király vállalja a csatát, el is eshet. Hiába lesz külön erős páncélos védelme. S ha meghal, vagy ha fogságodba esik, ami egyenlő a halállal, akkor Magyarország király nélkül marad. Bármilyen lesz a csata kimenetele, maga az ország ott marad a helyén. A rendek – maradékának – kötelessége és joga lesz királyt választani. A királyválasztás a nádor kezében van: neki kell összehívnia a királyválasztó országgyűlést, anélkül érvénytelen.

-A végét! – szólt közbe a díván egyik tagja, de az uralkodó leintette.

-Ha Werbőczy maradhatott volna a nádor, nem kérdés, hogy ő Szapolyai János javára hívná össze szükség esetén az országgyűlést. És akkor úgy is választanak. Ha azonban Báthoriból ismét, harmadszorra is nádort varázsolnak – mert ez így lett megtervezve -, akkor ő egészen biztosan a Habsburg-Jagelló szerződés alapján cselekszik a németek javára, és Ferdinánd osztrák főherceget, Károly császár öccsét jelöli és választatja meg. Ezért történt minden így a tavaszi országgyűlé-

sen, A nemeseknek fogalmuk sem volt, most sincs, mi rejlik a háttérben, Egyszerűen megunták a tehetetlenséget, hagyták magukat kijátszani és elhordták haza az irhájukat. Bár... ismerem őket: a szívében harcba készül mind, akár az élete árán is. Lehet, hogy vágóhídra – de te ezt ön jobban tudja, felséges padisah. – S a szerb István hajlongva hátrált ki a sátrából. Boldog volt, mert e kétesélyes helyzetben nem a hóna alá dugott fejével, hanem a kezébe csúsztatott erszénnyel távozhatott.

-Hasznos észrevételek. A kérdés az, hogy hadba száll-e Lajos. Ha okos, nem. Ha udvarára hallgat, igen. Eddig is sejtettem, hogy akarva-akaratlanul ő Károly játékszere. Ha elvész Lajos, akkor van egy új országunk, akár Werbőczy a nádor, akár nem. Nem a nádor jelöl, hanem én, Lajos pedig így is, úgy is elveszett már, a halál számára megváltás lesz – s a szultán kiadta a parancsot, hogy holnap Nándorfehérvár – Belgrád – irányába indulnak.

Pusztító nyár

-Felség, az elmúlt évekhez hasonlóan idén is megszavazott hadiadók elegendő nagyságú bevételt biztosítanak a kincstár feltöltéséhez, az örökös hiány megszüntetéséhez – kezdte a hangütést Burgio úr azon a szűkkörű találkozón, amelyre Lajos a nyugati hatalmak követeit hívta meg egyeztetésre a török elleni, akkor már nyilvánvalóan elkerülhetetlen összeütközésről.

-Soha nem folyik be a megszavazott adó! Ha az ország működne, akkor nem 200-250.000 arany lenne a kincstár bevétele, hanem akár 300-400.000. Éppen ez a hiányzó másik fele az akadályja annak, hogy valaha is nyugodtak lehessünk és önálló hadsereget állíthassunk fel – felelte kimerülten a király. Az elmúlt napokban szembe kellett néznie a ténnyel: a háborút többé nem kerülheti el. Végig sem merte gondolni.

-Ha az ország nem működik, s vészhelyzetben sem hoznak áldozatot, az olyan szegénységi bizonyítvány, amelyet nem is merek közölni a birodalmi gyűléssel – vetette oda bántóan Sigmund Bayer német követ. – Miért és ki öntene pénzt egy lyukas rendszerbe?

-A bírálatok ideje lejárt, s ha folytatjuk, részünkről is végtelenné tehető a vádak sora – vágott szavaiba Lajos. – Nádasdy Tamás már úton van Speyerbe, hogy megismételje, amit ezerszer üzentünk: a török had elhárítása, netán szétverése nem a mi dolgunk, hanem Európáé. Mi meghalhatunk, de belehal a kereszténység is Közép-Európában.

-Felség, mit kíván most tőlünk, talán az előrébb visz?
– békítgetett a dózse követe.

-Ha képes leszek önálló királyi sereget szervezni, legalább akkorát, mint egy főnemesi bandérium, akkor felszólíthatom a zászlósurakat, az egyéb főurakat, a teljes főpapságot, hogy állítsák ki a törvény és a szokás szerint saját seregeiket saját zászlóik alatt, saját vezénylésükkel. S hadba szólíthatom a nemességet saját törvénye szerint. De az udvarnak jelenleg nincs tartaléka egy zsoldos erő felállítására. Ami pénzünk volt, átutaltuk Tomori úr védelmi képességének fokozására, mert féltő, hogy hamarosan...

-...felség, a hamarosan nem kellően pontos kifejezés. Már túl vagyunk a jövő időn... - méltatlankodott Burzio.

-...átkel a Száván - és akkor ki állítja meg?

-Ön, felség, ki más. Mi a magunk részéről hajlandók vagyunk folyósítani a pápa őszentségétől Budának ígért 50.000 aranyat, és én személy szerint vállalom további háromszáz fegyveres kiállításának költségeit. Felség, ön mit tehet?

-Én is képes leszek kifizetni háromszáz zsoldos járandóságát, azonnal.

A követek elhülten hallgattak. Ez a magyar király hozzájárulása?

-És természetesen mozgósítjuk a kincstár összes tartalmát, elkezdjük az egyház – a pápa engedélye alapján a püspök urak által felajánlott – kincseinek a beolvasz-

tását, pénzzé tételét. A nyár közepére akár ezer főre növelhetem a királyi sereg létszámát, s akkorra megérkeznek a cseh katonák, talán a lengyel nemesség által kiállított egységek is. S reményeim szerint ide ér a birodalmi hadsereg első kontingense. Ez összesen több ezer fegyveres.

-Felség, mi itt mindnyájan készek vagyunk fedezni további 100-100 zsoldos költségét a saját pénzünkből – összegezték vállalásukat a követek. – Ha mindent megteszünk, a különféle zsoldos erők összlétszáma megközelítheti a tízezer főt.

-A nyár végére – sóhajtott Lajos.

-Ha addig tart, el se kezdjük. Akkor már mindegy lenne. Támogatásunk feltétele, jó Lajos király, hogy azonnal elkezdődik a felfegyverzés, a hadba állítás, és ezek az alakulatok, a főerő pontosan egy hónap múlva, július másodikán egybegyűlik és harcra készen áll Tolnában. Akkor még lesz idő nagy ellentámadásra, amely akár a Duna-Száva, a Szerémség vidékén is képes csapást mérni a felfejlődő török hadakra. És ott majd eldől a csatákban, hogy vissza kell-e vonulni Újlak, Pétervárad megmentésére, vagy lent, egészen délen lehet tartani a harcokat, úgy, ahogyan azt Tomori Pál évek óta szorgalmazza s részben teszi is.

-És ez nem elég, Felség. El kell érnie, hogy július másodikára minden főúri bandérium, és a nemesi felkelésben érintett minden nemes úr és kísérete legyen ott Tolnában, harcra készen. Tomori Pál pedig kapjon gyors erősítést a nádortól, akár Báthori úr és

saját serege közvetlen vezényletével és részvételével a déli harctereken, hogy a Szávához szorítsa az átkelni készülő törököket.

Lajos lelkesen bólintott. Maga soha nem képzelte, hogy – legalábbis a felajánlásokban – órák alatt több-ezres hadsereg felállítása alapozható meg. Képzete leért a Duna-Száva találkozásáig, Nándorfehérvár esetleges felszabadításáig. De ha akkora erőt nem is tud mozgósítani egy hónap alatt, a Pétervárad megtartására elrendelt hadak egészen biztosan rendelkezésre állnak majd.

-Uraim, bejelenthetem az önök megnyugtatóására, hogy a magyar főurak is elkezdtek áldozatkész hozzájárulásukat. Thurzó Elek uram hatalmas összeggel, 32.000 arannyal támogatja az általam felállítandó seregek költségét.

-De miért mondott le, ha ilyen nagyvonalú?

Lajos türelmetlenül intette, hogy haladjanak tovább. Hogyan fejtse ki, hogy a Fuggerek fő szövetsége, a most éppen leszálló ágba került érdekek fő magyar védelmezője, Thurzó úr nyilván ezzel váltotta ki részvételét: nem kíván a háborúval foglalkozni, neki elég volt.

-S más főurak is jó példát mutatnak. Királyi követeink még májusban felkeresték Váradon Perényi Ferenc püspök urat, aki azonnal és természetesen felajánlotta és egyben át is adta az ottani egyházi kincsek felét a hadjárat céljaira, sőt vállalta, hogy a saját vezénylete

alatt két-háromezer katonával vonul táborba, ha megkapja a parancsot. Egyik vezérének nevezte ki Czibak Imrét, aki maga is külön csapatot szervez a saját költségére.

-Felséged szintén részt vesz a hadjáratban? – kérdezte a birodalmi követ. – Ilyen dicsőség ritkán ér egy uralkodót.

Lajosra nézett mindenki. Ez itt a dolgok kulcsa. Ha a király hisz a győzelemben, nyilván a hadak élére áll. Ha nem hisz, ki fog helyette – hinni és vezetni?

-Követ urak most messze mentek e kérdéssel. Az uralkodó joga eldönteni, mit tart fontosabbnak: a hadi dicsőséget vagy az ország irányítását minden percben. Ennek függvényében hozom majd meg a döntést. Mindenesetre ismét tapasztalt nádorunk van Báthori István személyében. Ott leszünk Tolnán július másodikán, vagy én személyesen, vagy a nádor képviselőjében...

A követi találkozó után a király külön tárgyalta a nádorral.

-Báthori uram, eljött az idő, önnek a legszentebb pillanat, amikor teljes felelősséggel helyettesítheti a királyt. Álljon a hadak élére, és ennek jeleként saját bandériumával, valamint az önhöz legközelebb álló, szövetséges zászlósarak seregeivel azonnal induljon Tolnára, ami a fő gyülekezési pontunk lesz. Mindenkit ön alá rendelünk, s július másodika után mihamarabb tábort bontunk, irány a Dráván át dél felé, egyesülni Tomori erőivel. Természetesen ön lesz a főparancsnok.

Szívből gratulálok a nádor úrnak ehhez a soha nem várt és nem remélt megtiszteltetéshez...

-Felség, magam is így érzem, a szívem nagyot dobban a szavak hallatán. Csekély problémák adódnak ugyan, mégpedig a hadrafoghatóságot illetően... Az én bandériumom szinte nem is létezik, az elmúlt években meggyengült, sokan elpártoltak tőlem, mások megtagadják a zászlóm alá vonulást, ámbár szövetséget és alárendeltséget színlelnek szavakban. Amit tehetnék, hogy elrendelem az ön parancsa és a májusi törvény-cikkek szerint, hogy minden öt jobbágytelek után azonnal érkezzen egy-egy jobbágy, vagy azzal azonos számban felbérelt katona a zászlóm alá. De parasztse-
reggel hogyan vívjak háborút? Azt már láttuk. Felség, egy ilyen haddal elindulhatok, de ki követ majd.

-A Budán toborzott sereg mindenképpen. És a főúri bandériumoknak is meg kell érkezniük. Induljon és foglalja el a táborot, mindenki követi ön, az ország színe-java arra vár, hogy megvédje a hont.

-Felség, az ön szava parancs – és a nádor tényleg elindult kíséretével Tolna felé. Katonailag jelentéktelen létszámmal.

A király bizalmas meghallgatásra magához kérte a pápai nunciust. Amikor az belépett, Lajos nagyon csendesre fogta a szót, s rá sem nézett a pápa követére:

-Nuncius uram, példátlan, ami történt. Soha nem fordulhatott volna elő. Ne kérdezze, hogyan, de a kezembe került az ön által még az év elején, január 18-án a pápához írt levele másolata. Ön írta ezt:

„... Ezen ország nem képes megvédeni önmagát, s az ellenség kényére van hagyatva. Ő felsége s az urak a véghelyeken levő hadakat sem képesek fizetni. A király gyakorta oly szükségben van, hogy asztalának szükségéit sem fedezheti. Az urak egyenetlenek, a nemesség pártokra van oszolva. De ha egyetértés is honolna közöttük, vajon mit tehetnek hadi készülétek nélkül? Legföljebb egy ütközetet vívhatnak. Ha ezt elvesztik, egy oly erősségek sincs, a melybe megvonúlhatnának, míg a külsegély megérkezik. És honnan várhatnának külsegélyt? Németország, a hol egyébkint szintén egyenetlenség uralkodik, természetes ellensége a magyar nemzetnek. Lengyelország békét kötött a törökkel. De azt mégis belátom, hogy nincs mód ezen ország megmentésére!”

-Igen felség, én írtam – válaszolta a nuncius rezzenéstelen arccal.

-Lehet, hogy meglepődik, nuncius uram, de nem haragszom. Sokat ártott vele nekem és országomnak, de... a pápának tudnia kell az igazság minden arculatáról, és ön leírta az egyiket. Nem értek egyet önnel, de nincs nagyobb érdem, mint amikor tisztán látjuk és láttatjuk a dolgokat végveszély idején. És ön személy szerint mindig is áldozatot vállalt. Igen, a helyzet ilyen is, ahogyan ön leírta. Meg olyan is... és most jól figyeljen, mert ön ezt nem tudja a magyarokról... olyan is, hogy ezek az ön által

káromlott magyarok mind egy szálig képesek lesznek kardot ölteni magukra, ki is rántani azt a halállal, az ördöggel, a szultánnal szemben... mégpedig úgy, olyan halált megvető bátorsággal, nuncius uram, ahogyan ön azt soha nem tapasztalná egyetlen nyugati ország vezető erejétől sem. A magyar nemességnél bátrabb vezető erő nincs a világon, mert ha pénzét nem is szívesen adja, életét bármikor kész feláldozni a hazájáért. Amikor ön megírta a levelét, erről fogalma sem volt. Mert nem ismeri a magyarokat. Csak jár-kel itt, és úgy tesz, mintha mindent tudna. A lelket csak úgy ismeri meg az ember, ha benne és vele él.

A nuncius elpirult. Egy alig-felnőtt király olyan igazságot közölt vele, amire ő maga képtelen volt eljutni. Mert tényleg azt gondolta, hogy a Vatikánból hozott intelligencia és elkötelezettség a dolgok fölé emelte őt. Pedig a mélyben olyan erők, elszántságok létezhetnek, amelyekkel ő, a pap-nemes soha nem találkozott. Milyenek a magyarok? Olyanok, mint Thurzó, Brandenburgi, Báthori? Vagy olyanok, mint Tomori, Perényi Ferenc, Brodarics?

-Felség, köszönöm megértését. És értem önt. És ezt a pápa is olvashatja hamarosan. Mert igen, lehet, hogy tévedtem. De bocsásson meg. Én most csak azt látom, hogy Báthori nádor életképtelen módon botorkál Tolna felé. Azt kívánom önnek, hogy igaza legyen, s július 2-ra ott legyen mindenki. Ön is...?

A király kifelé bámult a Dunára. Láta maga előtt 400 kilométerre délre, hogyan folyik bele a Száva. Fogja látni a valóságban is?

Báthorit szinte senki sem követte. Néhány nap múlva a nádor visszafordult, belátta, hogy semmire sem jut. És közben egyre sűrűbben érkeztek nemesi, megyei követek Budára, hogy sürgessék a király hadba szállását, ahol tudják, a kancellárián, a nádori hivatalban, az udvarba delegált követeken keresztül:

-Döntöttünk! A haza minden előtt. Táborba vonulunk, ha kell. De csak a király vezetésével. Vagy Lajossal, vagy senkivel. A király a korona, a korona az ország. Álljon Lajos a hadak élére.

Közben eltelt június, a hónap, amely alatt gyülekezni kellett volna Tolnán. Ahol senki sem jelent meg. És hogy a végzetes idő-egybeesések száma növekedjen – mint egykor az országgyűlés és a szultán indulásának időpontja -, ezúttal is furcsa vigyort vágott az ország szemébe a sors.

Éppen azon a magyarok számára kitűzött napon, július másodikán Ibrahim nagyvezír csapatai megkezdték átkelésüket a Száván, egyben kiadva a parancsot, hogy azonnal lássanak hozzá Zalánkemén újjáépítéséhez, ezúttal már mint a török hadak háttérét szolgáló várként. Török szultáni sereg a Száva északi partján?! Ott, ahol fel kellett volna tartóztatni őket. Olyan

királyi csapatokkal, amelyek még nem voltak sehol. Miközben ugyanezen a napon éppen Tolnában kellett volna parancsot kapni az – egyébként hadászati lag már amúgy is megkéssett – indulásra.

Lajos felkereste a királyi vár kápolnáját. Előtte feleségével, Máriával közölte döntését. A kápolna keresztjét átkarolva magányosan fordult Krisztushoz:

-Vállalhatatlan terhet róttál rám, uram. Nem kértem, hogy kétévesen fejemre tedd Szent István koronáját. Nem akartam férj lenni kilenc éves koromban, s király sem tíz évesen. S most mit vársz tőlem? Ha nem állok a hadak élére, el sem indulnak, a leggyávább országgént pusztulunk el a biztos török győzelem hatására. Ha élükre állok, győzhetünk-e akkor? Mondj választ, uram, világosan. Győzhetünk-e mi még? Vagy már odadobtak bennünket a szultán karmai közé? Te dobtál oda? E nemes, bátor országot miért bünteted? Mert nemtelen és gyáva? Milyen más lehetne magára utaltságában, kiszorítva az európai fejlődésből? A török útjában... De mondd, uram, adj választ az igazi kérdésre. Jó, én készen állok meghalni érted, hazámért, önmagam büszkeségéért, a korona tisztaságáért. De mi lesz akkor az országgal? Ebek harmincadjára utalod? Király nélkül a Szent Korona országa semmi, csak egy hatalmas üres tér, vergődő lakossággal, vérben áztatott földdel. Ellenségei kezére játszánám az országot?

...de ha Budán maradok, én leszek a történelem leggyávább magyar királya! Én, akinek szívében bátorság, vitézség, lovagok vágya lobog? Maradjak itthon kuksolni, csak azért, mert az országnak királyra lesz majd szüksége minden helyzetben? Vagy rohanjak Bécsig a rokonokhoz, akik éppen e koronára várnak?

... Mit ér a király? Gyáva halott, vagy hős halott – melyik a jobb? Gyáva élő szolga, vagy élő példakép holtában a jövő számára?

...élni tudni kell, ezt tanultam. Azt nem, hogy halni tudni kell. Most ennek leszek a tanítómestere húsz évesen, utód nélkül?

Adsz-e esélyt arra uram, hogy éljek és életben tartsam az országomat? Meg tudom-e védeni Budát, ha itt maradok seregemmel – adhatok-e még esélyt magyar hazámnak, ha kitérek a harc elől? Mondj igent erre, kérlek,

Az Úr nem válaszolt, s Lajos szíve is némán, bénán hallgatott. A király visszament a trónterembe, ahova Máriát kérette. Uralkodóként akarta közölni vele:

-Drága kis feleségem. Hadba szállok. Már elkéstünk. Azonnal indulnunk kell. De ne félj, ősszel visszatérek. A hadaknak szükségük van a királyukra.

-Féltelek, édes Lajos. Féltelek, de értelek. Marasztalnálak, ha lehetne. De a magyar urak nem

fognak tágitani. Vagy veled - vagy nélküled soha. De hiszem és tudom, hogy győzni fogsz.

A királyi pár szorongó boldogságban töltötte a készülődés utolsó napjait. Sehogyan sem akartak elválni. Aztán végül mégis lóra kellett szállni. Lajos megrendülten nézte a királyi palota távolodó tornyait, amikor július 20-án kis, négyezer fős seregével elindult Budáról.

Lassan, vontatottan haladtak, az érdi dombokról még vissza akart fordulni egy utolsó ölelő éjszakára, és mégis magával hozni kedvenc kutyáját, de a sereg siralmas hangulata ezt nem engedte. Haladni kellett volna minél gyorsabban a Duna mentén Földvár, Paks, Tolna irányában, ahova már régen meg kellett volna érkezniük a főurak, főpapok bandériumainak. S vajon elindultak-e Szapolyai hadai Tordáról július közepén, ha irány nélkül is, de legalább készen állnak-e a parancsok teljesítésére?

Menetelés a végzetbe

Rettenetes hír kísért a királyi sereget már a hadba vonulás elejétől, Földvártól kezdve. Még csak ott, egy bizonytalan hosszúságú út elején járt a kis létszámú magyar sereg, amikor szinte párhuzamosan kezdtek érkezni a kétségbeejtő hírek a déli frontokról, s valójában fogalmuk sem lehetett a helyzetről ott lent délen, ahol viszont...

-Felség, nem biztos, hogy az ön kezébe akarom adni Tomori Pál levelét – kezdte Szalkai László érsek, de Lajos közbeavágott:

-Ne kíméljen, mától minden hír rám tartozik, bármilyen nyers is.

-Tomori Pál levele ilyen. Olvasom:

„Miért késlekednek a megígért csapatok?, - az élet múlik most ezen. Ha az urak nem rákok módjára hátrálnának a felelősség elől és alól, még arra sem kényszerültünk volna, hogy a Száván átengedjük a szultánt, így viszont a Dunán is megteheti hamarosan... Felség, ne hagyják tétlenül elveszni az országot. A lakosság sírva, jajveszékelve menekül, nincs ott királyunk, csak egy újdonsült császárunk lesz? – a szultán? Azt pedig sülylessze az ördög a föld mélyibe. Nincs, ki itt védelmet nyújtson. Bocsásson meg, hogy kimondom ezt. Most akkor hol akarjuk bevárni a szultánt? Tudja meg felség, hogy a szávai

hidat nem vásári menetelgetés céljából építette a török. Hiába zaklattuk minden erőnkkel június közepe óta Bali bég csapatait, hogy megakadályozzuk a hídverést és az átkelést, június végére ez megtörtént, és Zimonynál fel is ütötte táborát, sőt, hamarosan oda érkezik Ibrahim nagyvezír is 30-40.000 fős seregével. Mindig tudtuk felség 1521 óta, vagyis Nándorfejérvár és Zimony eleste óta, hogy ez be fog következni. Megerősítettük a környező, még magyar várakat? Dehogy. Zalánkemén régóta védhetetlen. Titel falai közé már alig lehet katonákat küldeni, ott a halál arat. Vérthesy Miklós prépost úr már két éve áthelyezte a székhelyét Kalocsára. A bátor őrség azonban nem hátrált, ez év tavaszán élete árán is megvédte, holott a lakosság már régen elmenekült. Ábrahámfy Miklós és Székel Benedek bán urak mindent megtettek, a hős kapitány, Kőműves Lőrincz katonái a legvitézebbek – de a magára maradt várat nem lehet védeni...

Lajos király dermedten hallgatta a beszámolót.

„Most Pétervárad a mi egykori Nándorfejérvárunk. Magyarország kulcsa. És az is, valóban, hatalmas, erős vár a Duna déli oldalán, ha megvédjük, nem tud átkelni a török. És ha az északi oldalon felvonultak volna, felvonulhatnának a király összevont seregei, akár tíz-húszezer emberrel is védhattük volna a várat fönt a Fruska-hegyen, kétszáz méteres magasban fekvő erős bástyaival. De önök tudták, felség, hogy

ez szóba sem jön, ezért nekem is megtiltották, hogy bevonuljak megvédeni. Mire készülünk így?

A király elvörösödött. – Elég, nem kérem a folytatást, mit merészel Tomori? Ő nem vezér, csak egy főkapitány. Ő fog kioktatni bennünket?... Jó, folytassa.

„Elvonultam a vár falai alól, de ezer emberemet ott hagytam Alapy György kapitány uram parancsnoklása alatt. Lehet, hogy ők majd hiányozni fognak a mezei ütközetekben, de a várőrséget nem hagyhattam magára. És újra egységbe szerveztem a sajkásokat is, lehet, hogy ugyanolyan fontos szerepet játszhatnak, mint Hunyadi idején Nándorfejérvár felmentésekor. Ők is vannak vagy ezren. Köszönöm a nekik küldött pénzt. De felség! Felpanaszolom, hogy követeim, akik a támogatásokat hoznák, Budán késleltetik, várakoztatják, és legutóbb Székesfehérváron kellett koldulniuk azért, ami nekünk jár: a begyűjtött egyházi kincsekért, hogy azt azonnal zálogba adjuk – ha tudjuk...

-Elég – harsogta Lajos – a szerzetesek jajveszékeléséből mindig is elegendem volt. – S kivette Szalkai kezéből a levelet, a földre dobta.

Mire másnap útnak indultak volna, habzó lóval érkezett Tomori újabb követe a levéllel.

„Felség, csak pár napja írtam. A helyzet azóta súlyosan megváltozott, azonnali beavatkozásodat igényli.

Először is fővezért! Másodszor csapatokat a Dráván túlra. Harmadszor a Frangepán bán által összegyűjtött horvát csapatok azonnali elrendelését a Száva-Dráva-közbe.

Mert felség, baj van! Soha nem gondoltam, hogy ilyen gyorsan és ekkora lesz. Július 12-én Ibrahim pasa csapatai felsorakoztak a Duna északi, bal partján, ott, ahol most a mi felmentő seregeinknek kellene állniuk. Szemben a várral, elzárva azt észak felől. A legutóbb érkezett összegekkel 4.000 fölé tudtam növelni erőim számát.

Zaklatjuk Ibrahim csapatait, első próbálkozásait vissza is vertük. De azt nem tudtuk megakadályozni, hogy egységei megkezdjék az felvonulást a vár alá. Nem tudom kétfelé szakítani a csapataimat, képtelen vagyok tartani a Duna mindkét partját egy hatszornyolcszor nagyobb erővel szemben, még úgy sem, hogy a sajkások tényleg bátor harcot folytatnak. Kapitányaimmal úgy döntöttünk, hogy visszavonulunk Bács várába.

Felség. Most már elkerülhetetlenül kimondom: ha a királyi csapatok nem egyesülnek minden más erővel azonnal, és nem sietnek Bács felé, onnan velem együtt Pétervárad alá, akkor elveszítjük az utolsó esélyt, hogy felszabadítsuk Nándorfejérvárt valaha is – nélküle pedig soha többé nem lesz déli végvárrendszerünk.

Úgy pedig meddig létezik Magyarország?

De most e percben nem is maga az ország a kérdés. Mi lesz Péterváráddal? Elárultuk, s pusztuljon az egész őrség? Mert ha nem érünk ide egy-másfél héten belül együttes erővel, akkor ez történik, Isten látja lelkemet.

Felség, siessenek! Ha egymagam maradok itt, csapdába esek vagy elmenekülök északi irányban. Ennyi volnánk?

A király nem tehetett semmit. Nem volt kivel. Gondolataiban a távolról követte – anélkül, hogy valaha is látta, ismerte volna részleteiben – a végzetes eseményeket ott lent délen.

Tomori katonái a visszavonulás előtt még háromszor csaptak össze Ibrahim egységeivel kisebb csatákban. A vár védelmét ez azonban már nem menthette meg. Ibrahim tüzérsége minden irányból lövette az erődítményt, iszonyú pusztítást okozva. Olyan közel hatolt a falakhoz, hogy július 28-án alá tudta aknáztatni a várfalakat, majd egy iszonyú robbanás sorozattal megrendítette azokat – egyben megpecsételte a még védelemre képes utolsó 90 katona sorsát, kiknek fejét korábban megölt társaikéval együtt büszkén mutatta meg karókra tűzve az éppen megérkező szultánnak. Ötszáz magyar hajtott főt, bár nem ilyen módon akarta – tragédiáját azonban magára hagyva nem kerülhette el.

... Amikor augusztus első hetében megtudták az egész országban, hogy Tomorinak nem sikerült elég katonát összevonni Pétervárad térségében, s kéthetes önfeláldozó védekezés után a kulcsfontosságú erődöt is kénytelen volt feladni a kapitány, Alapy György, végre mindenki kardot akart rántani, erőt mutatni, táborba szállni. Aki pedig nem akart, az nem is szeretett volna soha – áruló.

Ezt látva-hallva bizakodni kezdett Lajos is. Azt azonban nem tudhatta, hogy Isten malmai igen lassan őröltek az európai udvarokban: ugyanazon a végzetes napon, július 28-án kapott csak lehetőséget Nádasdy Tamás a birodalmi gyűlésen Speyerben, hogy előadja a magyarok kérését: tényleg, mire is volna szükségük? S hol van még a döntés – s abból hogyan lesznek zsoldos egységek Magyarország irányában?

A király már nagyon bánta s végzetesnek is tartotta, hogy a sors fatális fintoraként szintén ugyanazon a napon, július 28-án küldte újabb levelét Szapolyai János vajdának Erdélybe, mondván: Igaz, hogy eddig biztatta őt a gyors csatlakozásra, de most talán az a helyesebb, ha a Tiszát védi majd, maradjon még Erdély nyugati határain. Illetve hamarosan parancsot kap, ha mégis azonnal át kell kelnie a Tiszán, majd a Dunán, és csatlakozni a királyi csapatokhoz. S most, a napokban egy újabb levél? – hogyan fejtí meg ezeket a vajda?

A király első, ellentmondásos tartalmú levele megírásakor nem is sejtette, hogy a levegőbe beszélt és írt: még alig gyűlt Szapolyai erdélyi serege, éppen csak elindultak Tordáról, a székely mozgósítás lassú, és az erdélyi urak sem lelkesek. A vajda pedig láthatóan nem sietett kivenni a részét a török elleni dicsőséges győzelemből. Szokatlan önzetlenséggel átengedte ennek lehetőségét a királynak – akit viszont Báthori nádor éppen arra biztatott: nehogy bevonja a vajda seregét, derüljön ki Szapolyai áruló gyávasága, a harcot pedig nélküle is sikeresen megvívják majd.

Lajos bizakodott ugyan, de zavara nőttön nőtt. Kezdte áttekinthetetlennek tartani a helyzetet.

És el kell már dönteni, ki legyen a fővezér. Mert nem az uralkodóra tartozik a csata helyszínének kiválasztása, a katonai hadrend felállítása, az egyes parancsnokok kiválasztása, a szárnyak, az első és a második vonal feltöltése. Báthori – kizárt. Szapolyai – nincs. Tomori – főkapitány, de nem hadvezér. Niklas Salm gróf, a horvát-német vezér, akit a császári tapasztalatai alapján javasol Brandenburgi. S akinek semmi magyar tapasztalata. Avagy az ifjú Szapolyai György – hátha ez ide vonzaná a bátyját? De kell-e a bátyja? Vagy a tapasztalt és sikeres Frangepán Kristóf? Egyáltalán: ő hol van a seregével? - Vagyis: nincs vezér.

II. Lajos

-Felség, a boszniai püspök úr kér meghallgatást, Tomori főkapitány személyesen küldte – jelezte Brodarics István.

-Nem érek rá, sietünk. Mit akar?

-Tomori sürgősen üzent, csak önnek adhatja át.

A király türelmetlenül hallgatta végig a püspök szavait:

-Felség, ez Tomori úr utolsó üzenete a déli hadszíntérről, minden ezt követő esetben feltétlenül várja és teljesíti az ön parancsait, de szeretné még egyszer...

-Ne kerteljen, mondja.

-A katonai ellenállást jelen helyzetben kilátástalannak tartja a főkapitány úr. Ezért két, igen eltérő javaslata van. Vagy kössünk mielőbb békét a szultánnal, igen, adózzunk lengyel módra.

-Üzenem Tomori úrnak: ezt sem a király, sem a magyar nemesség soha nem fogadná el, erről nem akarok hallani többet.

-Üzenete másik fele, hogy azonnal forduljunk vissza Budára, gyűjtsünk össze ott minden hadat. Ő saját seregével hátráltatja a törökök felvonulását, ezzel heteket nyerhetünk az erők összpontosítására a királyság szívében.

-Válaszom: ebből is elég volt. A sereg útban van,

újabb erők érkeznek hamarosan. Megvédjük Európát, magunkat, országunkat. Nincs más választásunk. De maradjon még egy percre, hallja utasításomat saját fülével, s így adja tovább. – A király diktálni kezdett Brodarics írnokának.

Pro primo: Elrendelem, hogy valamennyi főúr a bandériumával, és valamennyi nemes a kíséretével haladéktalanul szálljon táborba vagy Tolnán, vagy a kijelölt más helyszínen.

Pro secundo: Elrendelem, hogy a főurak adjanak fegyvert jobbágyaik kezébe – az országgyűlés döntésének szellemében ezúttal, a helyzet súlyos volta miatt minden jobbágy, s ne csak a korábban elrendelt minden ötödik illetve minden második kezébe -, és indítsák őket a hadszíntér felé, bandériumaik és kíséreteik mozgásával együtt.

Pro tercio: Elrendelem, hogy Szapolyai János vajda... - a király tűnődni, hümmögni kezdett, s lassan, vontatottan folytatta - saját katonai helyzetének, serege létszámának és ellátásának függvényében döntse el, hogy felvonul-e a várható csata helyszínére azonnal, vagy más hadi célokat követ, például Erdély, a Tiszántúli területek védelmét. Ha táborunkba száll, elrendelem, hogy vegye át a főparancsnoki szerepet.

Egyben közlöm, hogy Tolnáról augusztus 5-én indulunk tovább Szekszárd és Bába irányában, és

rögtön ezt követően a Mohács alatti mezőkön gyűjtjük össze csapatainkat. Ott döntjük el, hogy átkelünk-e a Dráván, vagy...

A király itt megállt a diktálásban.

-Húzza ki az utolsó négy szót, és ezt írja: átkelünk a Dráván. Aztán Báthorihoz fordult:

-Nádor uram, ön sem marad feladat nélkül, függetlenül Szapolyai válaszatól a vezérséget illetően. Az ön vezénylese alá helyezzük mindazon csapatokat, amelyek most rögtön elindulnak a drávai átkelésünk megszervezésére, és ennek érdekében erős bázist építenek ki a folyó túlsó oldalán, Eszéknél. Mivel folyamatosan érkeznek a főúri csapatok, eldöntjük, ön kikre számíthat. Itt van már a táborban tegnapról Várdai Pál egri püspök, Perényi Ferenc Váradtól igen jelentős sereggel, Burgio nuncius úr a saját pénzén és pápai aranyakért fogadott morva, cseh és lengyel zsoldosokkal. Egészen biztosan önhöz irányítjuk Eszékre a szlavón csapatokat. És holnap bátyjától függetlenül megérkezik saját bandériuma élén Szapolyai György, a vajda harcokat próbált öccse is.

-Felség – szólt Báthori. – Nincs ennél megtisztelőbb feladat, mint önt és seregét védeni előre tolt bástyájaként. De szeretném elmondani, amit önnek talán még nem mernek: a főurak és a nemesek között az a jelszó erősödött fel, hogy nekik ősi joguk, hogy

a király álljon az élükön a csatákban is, másként nem is fognak harcba szállni. Kötve hiszem tehát, hogy másokat az én vezényletem alá helyezhet. Az én csapataim ereje pedig...

Éktelen düh fogta el Lajost. Ha nem a helyetteséről, a nádorról, atyja és az ő hű szolgájáról lenne szó, azonnal leváltaná és elzavarná... de az országgyűlés új döntése ezt már nem is tenné lehetővé. Az ő hibája is, hogy elmozdíthatatlanná tette ezt a nyilván saját érdekei nyomában lihegő, gyáva embert.

-Én Bátán leszek augusztus 16-án. Oda jöjjön, aki tud. Tomori is, ha odaér. S mindenki a déli országrész és Horvátország-Szlavónia urai közül is. Nádor uram pedig mégis készülődjön Eszékre.

A király jelentést kapott előző nap. Erősödött a benyomása, hogy a szálak kezdenek ezer irányban szaladni. Elkerülhetetlen – írta neki Ferdinánd főherceg -, hogy a saját kezébe fogjon össze mindent, teljes királyi felelősséggel. Ennek alapján döntötte el Lajos, hogy Mohácsot jelöli meg a csata helyszínéül. Mivel azt hallotta a haditanács más tagjaitól, hogy Tomori és Perényi Péter ispán délebbre tartózkodó csapatai inkább a Dráva felé nyomulnának és azt üzenték, hogy ott kell harcba szállni, Lajos véget vetett az időhúzásnak Mohács kijelölésével, ami a délről visszavonulásra parancsolt, illetve az ő

irányítása alatt északról érkező csapatok számára középpont, azonos távolság.

A haditanács több tagja is az utolsó pillanatig érvelt a Dráva mellett. mondván, hogy a török csapatok valójában szedett-vedett alakulatok, átkelés közben meglephetők és szétverhetők. Egyesek abban bíztak, hogy mivel a török hadsereg legjobb tüzérei olaszok, ők a legutolsó pillanatban nyilván a törökök ellen fordítják ágyúikat, soha nem lőnének keresztény társaikra... És egyébként is: az a magyar hadsereg, amely Bába környékén összegyűlt, olyan erőt mutat Tomorival, Perényivel és a nyilván megérkező Frangepánnal együtt, amely legyőzi Szulejmán két ütemben érkező, fokozatosan felfejlődő, tehát szétszórt hadát. A Drávára, Eszékhez – ezt hajtogatták.

A király úgy vélte, hogy ezzel elkéstek. Tomori eddigi jelentéseiből pedig egyáltalán nem a török hadsereg szervezetlenségét olvasta ki, hanem... A Drávánál kelepcébe kerülhetnek, és onnan nincs visszaút. Ha vereséget szenvednek, a folyó temetővé válik.

-Mohács tehát! – adta ki a parancsot. – A két főparancsnok, Tomori és Szapolyai úr ott majd együtt határozzák meg az alakulatok felállítását. Tomori katonái feltétlenül érjenek oda augusztus 26-ra, mire mi megérkezünk.

Lajos kérésére a horvát bán, Batthyány Ferenc vezeté-

sével külön érkeztek a Szent Koronához fűződő hűség jegyében a horvát-szlavón-dalmát csapatok egységei, azok, amelyek nem tartoztak Frangepán Kristóf öszszevont hadához. S mint mindenki, aki hadba szállt és tiszttában volt a helyzet kilátásaival és szükségesnek látta elrendezni dolgait ember és Isten előtt, a bán is a csatlakozást megelőzően levelet küldött feleségének, amelyet saját kezűleg, magyar nyelven írt Svetkovics Katalinnak Rácsáról:

Rácsa, 1526. augusztus 1.

Jó Katus,

szerető leányom, semmit se bánkódjál, mert Isten mind jól adja, imádd Istent a sok jámborért. Én utánam semmit ne bánkódjál, akár most, akár azután, minden embernek meg kell hálnia. Ha Isten meg akar tartani, megtart, az mit akar, az leszen, de én hiszem Istent, hogy az mostani bánatunkat és fáradságunkat mind vígságra és nyugalomra adja. És kérlek szerető leányom, hogy megemlékezzél az én adósságomról, ha én velem holtom történik. Mert ha meghalok, én nyilván hiszem az én Istenemet, hogy helyre megyek. Ha élek, és tisztességemre jövök haza, ezt fogadom, és ottan egy gyermeket csinállok. Az pénz felől kérlek, hogy légy érte, és szerezd meg. (...) Sokat írnék, ha sok dolgom nem volna, de jó leányom, kérd meg ezt, ki ez levelet viszi, minő dolgom vagyon. Isten tartson békével és jó szerencsével mint én szerelemes leányomat, és kérlek szerető leányom, írd hamar énnekem az te egészséged felől.

-A te atyád, Batthyány Ferenc horvátországi bán

... A vész, a csata napjának közeledtével egyre sűrűbben indultak, jöttek a levelek minden irányból, főként, mikor megtudták augusztus elején, hogy a török erőltetett menetben siet Eszék felé, hamarabb akarván oda érni, mint a magyar sereg. Lajos egyik fő támaszát a tábora felé közeledő horvát seregekben látta. De még távol voltak.

„...siessetek hozzánk. Újból csak biztatunk benneteket és meghagyjuk, a leggyorsabban siessetek hozzánk, az ellenség szemünk láttára borítja lángba országunkat, több helyütt. Mindenképpen várlak titeket. Mihelyt megjöttetek, Isten segítségével tüstén megütközünk. Tehát nagyon siessetek.

Kelt mohácsi táborunkban, Szent Bertalant követő szombaton, 1526. Lajos király saját kezével. Gyorsan gyorsan. Úgy siessetek, hogy holnap hajnalban itt lehessetek, ha nem előbb.”

A végső kétségbeesés és a harcra elszántság szavai ezek. Más választás nem maradt.

... A király levelet írt Tomori Pálnak is. Előtte megvitatta a teendőket. A fő sereget tehát nem merték és a hiányos jelenlét miatt nem is tudták a Drávára irányítani. Korábban még Tomoriban és katonáiban volt minden reménye, arra kérve a délvidéki főkapitányt, hogy folyamatosan szorongassa, zaklassa, tartsa távol a folyótól a hídverésre és átkelésre készülő ruméliai hadsereget, Ibrahim vezért.

De elmúlt ez a lehetőség, mikor megtudták, hogy Ibrahim a ruméliai, a szultán az anatóliai sereggel megindult a Dráva irányában s átkelésre készül Eszéknél. Tomorinak esélye sem volt már megakadályozni az eszéki átkelést, holott néhány hete még éppen ezt ajánlotta fő feladatnak. Minden bizodalma arra irányult, hogy a király táborába megérkezik az összes hadra fogható magyar erő. Hozzájuk tartott ötezer főnyire növelt saját seregével. Az úton tudta meg, a király táborától fél napi járásra, hogy kinevezték főparancsnoknak. Nem egyedül, hanem Szapolyai Györggyel megosztva. Tomori teljesen kétségbeesett, soha életében nem gondolta, hogy alkalmas nagy, az egész ország sorsát eldöntő vezéri szerepre, ő a seregek élén szeretett állni, s nem a hadjárat, a döntő ütközet kimenetelét befolyásoló parancsokat adni. Ráadásul a főurak egy részének ellenkezése közepette. Hogy miért éppen Perényi Péternek fáj az ő kinevezése? Hiszen dehogy vállalná, dehogy szeretné. S a király el is hallgattatta a váradi püspököt, most tehát marad rajta a vállalhatatlan teher.

-Főkapitány uram, és most már főparancsnok úr, egyetértek az ön javaslatával, mára ez maradt az egyetlen kiút – fejtegette erős hangsúllyal Brodarics, amikor Tomori meglátogatta a királyt Bátán. – Vissza kell vonulnunk Budára, meg kell mentenünk a magyar hadsereget és az országot.

-Késő, kancellár úr. Én mindig ezt mondtam. Most azonban kifejtettem őfelségének is, hogy nincs más választásunk, mint az ütközet. Dráván átkelt csapa-

taimban kisebb zendülés tört ki annak hírére, hogy nem vállaljuk a döntő ütközetet. Úgy ítélik meg, hogy most, vagy soha.

-Meg kellene várnunk Szapolyai János egyértelmű csatlakozását, azonnal felszólítva őt erre, most éppen a Tisza vonalához közeledik. És feltétlenül várni kell addig, míg elér hozzánk Frangepán Kristóf mindenki másnál – bocsánat, önre ez nem vonatkozik -, szóval másoknál edzettebb, nagy létszámú serege. És megérkeznek, útban vannak a cseh királyi csapatok is, nyomukban lomhán, kelletlenül, de jönnek a német birodalmi egységek is. Vissza Budára, minden más a halál.

-Igaza van, kancellár úr. De holnap összeül a királyi tanács a végső döntésre. Már én sem adhatok más tanácsot. Ezt a sereget már nem lehet megállítani, mert menekülés közben szétesne, felmorzsolódna. A nemeség elérte, amit akart: ott áll a király az élükön, kivont karddal. Ezt követelték egymástól, megkapták. És ez így van jól. Nem is lehet másként már...

Tomori fellelkesült a gondolattól, hogy győztes sereget vezényelhet annyi győrtelmes töprengés után...

...-Érkeznek még csapatok, tehát nem tudok pontos számot, de lehet, hogy seregünk nagysága eléri a 25.000 főt majd. Késő, hiszen ekkora erővel megvédtük volna Péterváradot, visszafoglaltuk volna akár még Nándorfejérvárt is. De Isten nem azt akarta. Megírta nekünk a sorsot: saját anyaföldünkön hullassunk vért a hazánkért, s onnan üzzük el végképp az ellensé-

Tomori Pál

get. Mert így és ettől nyerjük majd vissza bátorságunkat, amely oly nagyon elpártolt tőlünk az elmúlt három-négy évtizedben.

-Nyílt küzdelemben ekkora túlerővel szemben, fővezér uram? Tudunk mi számolni, értünk az erő hatalmához?

-Majd meglátjuk, hogyan vívjuk meg a csatát. Az már eldőlt, hogy Mohács alatt. A török hadviselést ismerő, hozzánk menekült szerb vezetők, katonák, Bakics Pál, Radics Bosics, a lengyelek parancsnoka, Gnojenszki Lénárd óvatosságra intenek, s magam is hajlok erre: azt javasolják, hogy építsünk ki egy hatalmas szekértáborni, mert a török offenzívát, az elsöpörni készülő támadásukat ez lehetetlenné teheti. A főurak jó része, maga Báthori és Szapolyai György másként bizakodók, mondván: olyan lovassági támadásra vagyunk képesek, amelynek mozgását éppen hogy akadályozná a fölösleges szekérvár. És még valamit. Ismerem a török lovasság, a szpáhik támadó lendületét. Ha mi most meghátrálunk, olyan üldözésbe kezdünk, amilyent még nem láttunk. És már nem volna hol megfelelő védelmi állásokat kialakítani, nincs a közelben erős várunk. Meglátjuk. A király dönt.

-A király? Erről? – Brodarics mélyen elhallgatott.

-Már döntött! Kancellár úr! Ismer ön valakit Magyarországon, aki garantálja, hogy időben, napokon belül megérkeznek a hiányzó, eddig távol maradt csapatok? Erre a vak hitre alapozzuk mindent?

Vég-e?

Az augusztus 26-28. közötti két napot a hadrend megszervezésével töltötték. Egyáltalán nem volt biztos, hogy a szultán ekkor és itt akar csatát vállalni. Semmilyen információjuk nem volt már a török mozgásáról azóta, hogy Tomori utolsó katonái is megérkeztek a király táborába. Éppen ők követelték a legzajosabban, hogy nincs több kitérés, a küzdelmet vállalni kell, különben elhagyják a tábort. Legfőbb hangadóik azzal fenyegették a királyt, hogy soha többé nem harcolnak érte, ha most visszavonul. Tomorinak teljes tekintélyét latba kellett vetnie lecsendesítésükre, főleg azzal az egyértelmű ígérettel, hogy a király vállalja, és ha kell, kezdeményezi az ütközetet.

De itt lesz-e? Mocsarak, dombok és egy kis folyó, a Karasica választotta el őket a távolban mozgó törököktől, s mint ahogyan az sem volt világos korábban, hogy a szultán éppen Eszéknél ver hidat, most senki nem tudta, hogy tényleg Mohács felé jön-e. A felderítéssel senki sem foglalkozott, mindenkit lekötött leendő helye az ütközetben.

A haditanács augusztus 27-i ülésén el kellett dönteni, hogy támadásra vagy védekezésre rendezkedjenek be a magyar erők. Heves vita támadt. Utoljára merült fel a visszavonulás gondolata: el kell hagyni ezt a térséget, nem szabad vállalni a csatát, vissza kell vonulni Budára. Ekkor már Tomori is ez ellen foglalt állást, bár előtte heteken át zsigerében érezte, hogy az lenne a helyes döntés. De már nincs visszaút. És a túl későn

szervezett visszavonulással megkockáztatnák, hogy a gyors szpáhi lovasság vagy egy hatalmas janicsár offenzíva útközben felmorzsolná a magyar hadakat, amelyet idő előtt szétszélednének. Most legalább együtt vannak, emberemlékezet óta nem állt fel ekkora magyar sereg.

A védekezés utolsó kísérleteként Báthori nádor felvetette, hogy ősi szokás szerint építsenek ki hatalmas szekértábort a sereg köré, és onnan törjenek ki kisebb-nagyobb támadásokkal ott és akkor, amikor lehet. A szekérsánc megvédi őket az elsőprő török támadástól.

-Nádor úr javaslata kitűnő lenne minden más időben. Szapolyai György urammal megvitattuk ezt is – el-lenezte Tomori a javaslatot -, és veszélyesnek tartjuk. Először is a hatalmas török tüzérség játszi könnyedséggel, a távolból poklot teremtene számunkra, cafatokra lőné beszorult erőinket. A mi tüzérségünk nem tudna válaszolni a török tűzre, gyenge a mi képességünk erre. Csak látszat erejű, zajt csapni jó, legfeljebb közletről leadott támadásokra. A török tüzérséget mi nem érjük el, ők minket annál inkább. Másrészt eleve lemondanánk az offenzíváról. Márpedig a magyar hadsereg éppen ebben bízhat: nehézlovassága döntő támadást indíthat. Olyan lovas páncélos csapataink vannak, amelyekkel a török nem számol, nem szokta meg ezt az erőt. Elvetjük a szekértábort.

A király bólintott. Báthori nádor bölcsen hallgatott. Tudta, hogy neki egyetlen érdeke van: ne legyen része

olyan támadásnak, amely életébe kerülhet. Lelkesen vállalta, hogy részt vesz a király védelmében.

-Felség, kérjük a jóváhagyását az alábbi tervhez – folytatta Szapolyai György. - Ha a szultán serege itt, Mohácsnál jelenik meg, akkor nyílt ütközetet kezdeményezünk, inkább mi, mint ők. Tőlünk balra a Duna-vidék hatalmas árterülete, mocsarak, abban az irányban nem nyílik tér török offenzívára. Perényi püspök úr bandériumát bízánk meg azzal, hogy ott vonuljon fel, biztosítsa a bal szárnyunkat. Velünk szemben, délnyugatra kis dombvonal húzódik. Vagy foglaljuk el annak magaslatait, vagy sorakozzunk fel teljes erőnkkel itt lent a dombok alatti síkságon...

-... most már javaslat kell, nem elemzés – csattant fel a király. – Melyiket választották, Szapolyai uram?

-Együttesen szavaztunk a síkság mellett. Egyrészt kell ekkora térség arra, hogy egybefüggően, és támadásra és védekezésre egyaránt alkalmas módon összehangolva állítsuk fel itt a haderőket. Másrészt a mi fő erőnk a lovasság. Dombon nem indíthatunk nagy rohamot. Főleg, ha nem tudjuk, ki ellen – mert most fogalmunk sincs, mikor és milyen felállásban jelenik meg a szultán hadereje, hova helyezi el a tüzérségét, milyen vonalban állnak fel a janicsár gyalogos hadak, szárnyakon vagy középen vetik-e be a könnyűlovas szpáhikat. Ezért nekünk kell megszabnunk a csata jellegét. Vagyis nagyon széles vonalban – ehhez kell a tér, a síkság – állítjuk fel csapatainkat, hogy képesek legyenek minden irányú mozgásra, és persze azért is,

hogy nagy erő benyomását keltsük. És mélységben is képesek leszünk erős tagolásra.

-Ez mit jelent?

-Éppen az ön megvédését bármi áron, felség – folytatta a másik fővezér, Tomori. – A második vonalban, a tüzérségi tértől távolabb helyezkednek majd el az ön által is vezényelt, az ön rendelkezésére is álló csapatok, köztük az ön közvetlen őrzésére és támogatására kijelölt királyi zsoldosok és a haditanács több tagjának bandériumaiból oda irányított nemesek, főúri csapatok legjobb csoportjai. És ha támadásba lendül a fő erőnk, akkor ez a második vonal adja meg a tartalék lököerőt is. Akár az ön vezényletével, felség, bár ezt talán ki kellene zárunk közös megegyezéssel.

Lajos kérdően nézett a haditanácsra:

-Nem kockáztathatjuk az életét, felség – mondta Szalkai érsek. – Ön ne vegyen részt a csatában. Az, hogy itt van személyesen, egyenlő azzal, hogy kardot is rántott.

-Köszönöm, urak, de nem ígérhetem meg azt, amit kérnek. Minden magyar király álma, hogy serege élén rohanjon harcba.

-Egy Jagelló kieályt már elveszítettünk ezen érzés miatt, és sötét korszak jött az országba 1444 novemberében, a várnai vereség után. – Tomori a többiekre nézett. – Drágffy János az első sorokban harcol majd a zászlóval, felség, az jelképezi önt. Vigyáznunk kell bármi áron királyi őfelségére. Az Ön személyére

Páncélos lovasok

Ráskay Gáspár csapatai vigyáznak oly módon, hogy fedezik az ön második vonalát egy jobbról jövő, bekerítő támadás esetén. Mert nem zárom ki, hogy a dél-nyugati-nyugati dombok fedezetében megpróbálnak majd átkarolni bennünket, éppen az ön elfogására, megölésére. Bali bég ennek a nagymestere. És végül: a jobb szárnyunkon Batthyány gróf úr lovassága adja a fő erőt, minden lehetséges irányú támadásra készen.

Tomori végig bizonytalan volt ezen két napon. Nem kellene inkább mégis elfoglalni a síkságtól nyugatra eső dombvonulatot, s onnan már előre látni, követni a törökök felvonulását, katonai kibontakozását? Némi rossz érzés kerülgette, hogy elfogadta a többiek álláspontját – ők még soha nem vettek részt nagy csatában, honnan tudhatnák, mire képes a török sereg. És így, őket előre nem látva, nem is sejtve nem is fogják megtudni, csak a harc közben. Mire ez az elbizakodottság? Miért gondoljuk mi, hogy mi bátrabbak vagyunk, hogy a mi Istenünk erősebb, mint az övéké...? Ha így lenne, mi menetelnénk feléjük, és Isztambult ismét Konstantinápolynak hívnánk.

Aztán megnyugtatta magát. A sereg felállása biztosította, hogy ha kell, óriás, elsőprő lovassági rohamot, főleg páncélos nehézlovas támadást indítanak a török ellen, még mielőtt az fel tudna állni egységes sereggé, amit a dombok tagoltsága tényleg megnehezít. Azé a győzelem, aki megsemmisítő erővel tudja kezébe ragadni a kezdeményezést, és utána masszívan felmorzsolja az ellenség sorait. Háromszoros túlerő – nem leküzdhetetlen. De... hol foglal helyet és merre lő a

török tüzéség? És a janicsárok vagy a szpáhik próbálják megadni a fő csapást?

Hiba, hogy nincs igazi hadvezér köztünk – morfondírozott Tomori. Aki képes volna kidolgozni egy nagy meglepetésre és a seregrészek összehangolt mozgására épített taktikát – és azt is, hogyan kell másik hadrendbe átszerveződni, ha valahol túl erős, netán döntő vereséget mérnek a magyar sereg egyik vagy másik részére.

Aztán Tomorit megszállta a lelkiismeretfurdalás augusztus 28-án késő este. Először csak a katonai döntések miatt. Nem lett volna szabad vállalni az ütközetet – ezt súgta az erős belső hang -, neki, éppen neki el kellett volna érnie, hogy időben és rendezetten vonuljanak vissza. Mert elveszne ugyan a Duna bal partja egészen Budáig, de marad az ország, és annak fő pontja, a királyság közepe. Buda. Ott kitarthattak volna. Miért hitt azoknak, akik – bár harcot soha nem láttak – a siker, a győzelem mámorában pengetik kardjukat napok óta? Van nekik fogalmuk, milyen barbár, kegyetlen ellenséggel lesz dolguk? Akarják majd látni a fejüket ezerszámra karókon? Köztük az övét is. Netán a királyét? Miért is ne – ezt teszik minden legyőzöttel. És miért nem zavarta szét saját katonáit, amikor azok megfenyegették a királyt, hogy elvonulnak, ha nem lesz harc? Néhányat közülük kivégeztetni kisebb kár lett volna, mint amit a török vérengzés hozhat.

Késő volt már, amikor sátrában felkereste hű barátját, Brodarics Istvánt.

-Atyám, István, nem a hadvezér jött most hozzád, hanem a szerzetes a préposthoz. Olyan szorongásaim, érzéseim vannak, amelyek már-már büntudatot okoznak. Nem viselhetem egyedül e terhet a csata előtt. Nyugtató gondolataidra, hitedre van most szükségem, hogy együtt kergessük ki a rosszat. Félek, hibát követek el, s bajba viszik valakik az országot is.

-Testvérem, hallgatlak. Ne hidd, hogy nem vagyok nagy bajban én is belül.

-Először, ami engem illet. Nem születtem én hősnek, világmegváltó embernek, főleg nem hadak nagy vezérének, ország megmentőjének. Ha valaki Hunyadi János szeretne lenni – és akkora úr volna, és úgy akarna királyt nevelni fiaiból, mint ő -, annak hatalmas, erős becsvággyal kell élnie, féktelen hatalomszeretettel, sok évtizedes tudással, amit nagy hadjáratokban szerzett. Én nem vagyok kiválasztott, én csak egy egyszerű katona vagyok és szerzetes. Ha és amit elvállaltam, a királyom iránti hűségemből tettem. Irtottam magyarokat, pedig soha nem akartam. Ezreket vittem csatába a török ellen, pedig mindig bántott, hogy sokan az én parancsaim miatt halnak meg. Engem nem szállt meg a győzelemben vetett vak hit. Bármikor meghaltam volna királyomért, országomért, az Istenért, de egyetlen katonát sem azért hívtam magammal, hogy az én győzelmemet szolgálja. Úgy nőtem fel és úgy éltem, hogy én másé vagyok. Ezért lettem szerzetes is. Arany helyett posztóban járok. Pedig a világ már nem erről szól, hanem a csillogó vagyonról. E sereg élére is olyan megszállott kellett volna, aki tudja, mire

kell neki a győzelem és azt ki is csikarja minden áron, minden eszközzel.

-Szapolyai Jánosra gondolsz, Pál. Mert ő tényleg kicsikarja. A Tisza túlsó oldalán szövő terveit, nem itt. Ő kellett volna vezérnek?

-Igen, ő kellett volna. Nem értem Lajos királyunkat, miért habozott fejvesztés terhe mellett utasítani a vajdát, hogy egész seregével jelenjen meg, nem most, hanem már hetekkel ezelőtt, mindenki másnak is példát mutatva. Szapolyai János megvethető figura, de látott már harcot, erős serege van...

... és mégis ott ül, távol.

-Ennek is oka van, atyám. S éppen ez az én másik fő gondom. Hogy mi lesz az országgal, és kik és miért árulják el most, függetlenül a holnapai harc kimeneteletől. Sötét, borús képek tolulnak elő bennem, nem bírom elhessegetni őket, ezért is kérem a segítségedet. Nem vagyok én jártas az intrikákban, talán tévedek is, de én... az árulás, az ördög szagát érzem.

-Fiam, ne cipeld magaddal, mert meggyötri elmédet éppen a csata előtt. Segíthetek neked, egészen biztosan. Te nemes jellem vagy és tiszta, ne engedj a gonosz suttogásának.

-Nem is, bár néha azt hiszem, igazat mond. – Tomori felsóhajtott, és mint a láva, bugyogtak elő gondolatai. – Miért tartunk mi itt most? Mert bár hiszek a győzelmünkben, nincs ember, aki ezt teljesen biztosra vehetné. És ez itt nem Várna, nem is a volt szerb vár,

Nándorfejérvár, azaz Belgrád. Ezt itt most már a szívünk fő ütőere. Hogy jutottunk ide és mitől félek? Miért kellett nekünk minden áron házassági szerződést kötnünk a Habsburg-német birodalommal, és azt végre is hajtanunk? Erről szólt húsz év? Kik akarták ezt így előre? Tényleg tudták már akkor is, hogy Magyarország nem lesz képes önmagát megvédeni a töröktől, vagyis eleve lemondtak a helytállásról évtizedekkel korábban? Miért a hamis illúzió, hogy a németek nélkül mi nem leszünk képesek?

De! – folytatta Tomori. – Itt vannak a németek? A Habsburgok? Holnap élet-halál harc lesz. Nem látok közülük senkit. Hol van az ígért európai befolyásuk? Miért nem érkeztek meg az ígért birodalmi hadak? Hol van Ferdinánd, hogy megvédje közvetlen szomszédját s rokonát, Lajost?

Brodarics komoran és szótlánul hallgatott, és sajnálta barátja sötét vívódását.

-Folytassam? Miért csak augusztus 15-én indult Tordáról Szapolyai, holott rá is vonatkozott a táborba szállás parancsa a nyár elején? Végre jelölhette magát trónörökösnek? És miért nem ér ide Frangepán dalmát-horvát hada? Kinek tartogatja? Hiszen június 2. óta neki is szólt a kötelezettség, hogy július 2-ig érjen Tolnába. Pedig ő ráadásul nagyszerű hadvezér. De kit szolgál majd? Netán Ferdinándot a dalmát-horvát érdekeltségei megerősítésében? Ott és azt kell védeni, ami az osztrák tartományok számára létkérdés? Itt nem számít? Azt már meg sem kérdezem, hogy miért nincsenek sehol a cseh királyi hadak. Mindenesetre

úgy hírlik, hogy a Habsburg-ház hatása ma már erősebb Prágában, mint a Jagelló Lajosé, holott ő a király. És kimondom! Mit keres a király a hadszíntéren? Kik lovalták őt bele, hogy részt kell vennie személyesen? A magyar nemesség? Lehet, De mikor fogadta el Jagelló-király a nemesi közrend akaratát?...

...Vagy netán máshonnan jött a biztatás, ugyancsak Bécsből, hogy Lajos, te nagy király, hős uralkodó, egyházunk dicső lovagja, bátor vezér, menj csak hada-id élén és mutasd meg Európának... Mit kell megmutatnia? Hogy golyóálló, ha ágyúk százaival lőnek rá? Hogy róla lepattan a janicsárok pusztító sortüze? Hogy lova gyorsabb nehéz páncélzatban, mint a szpáhik példátlan fürge telivérei?

Tomori levegőt vett. Kimondja más balsejtelmeket is? Hogy mint volt udvari kapitány, biztos forrásból halotta, tehát igaz: Mária Ferdinánd utasítására azonnal elhagyja Budát teljes kíséretével, ha rossz hírt kap, és Pozsonyba menti át magát és udvarát. És nem tűnik-e fel senkinek, miért nem lehet rávenni a nádort egyetlen helyzetben sem a várható harcok felvételére?

-És mi lesz, ha meghal Lajos? Kivégzik, vagy elesik? Lesz új királyunk? Van fia? Csak egy Habsburg felesége van, teljes rokoni hűséggel testvérei, családja, Bécs iránt. Vagyis ki készül a trónra, akár Prágában és Budán egyszerre? Ferdinánd, Mária révén, Báthori segítségével...

-Lajos nem hal meg, Tomori uram.

-Már miért nem? És ha eltervezték? Ha másnak ez az érdeke? Vagy ha eltéved egy golyó?

-Azért nem hal meg, mert te szervezed meg a védelmét, élete biztonságát. És ha valaki tudja, hogy az országnak király kell, akkor azt már bizonyosan látom a te szavaidból: itt áll előttem. Tomori Pál kötelessége, hogy éljen a király holnapután is.

Tomori könnyezve búcsúzott barátjától, lelki társától, s úgy érezte, lelke kiöntésével levette a válláról a terhet. Hogy majd a szívét is ki kell-e öntenie? Az a török szabályakon múlik, nem rajta...

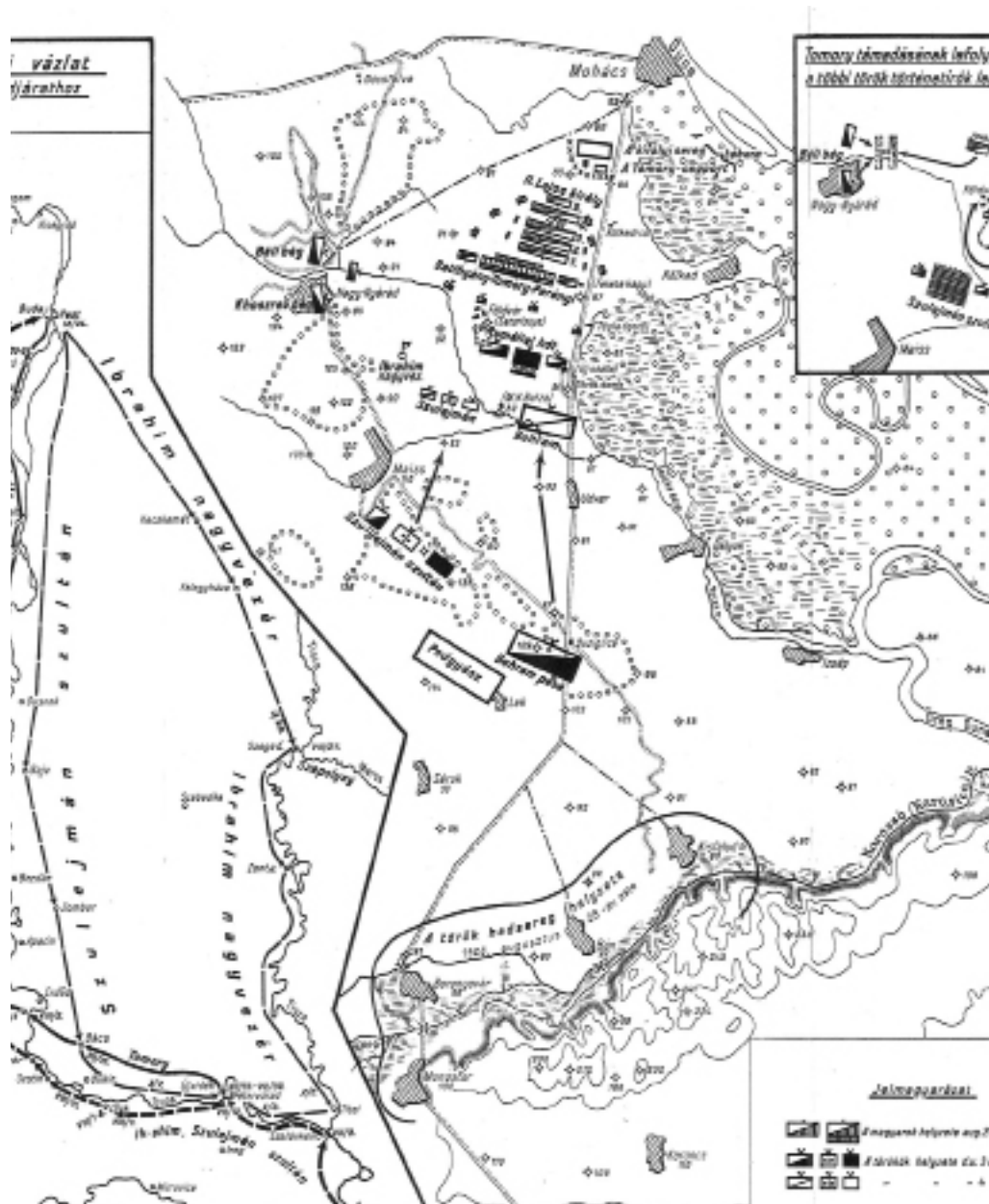
Az Úr nem adott már Időt semmi másra, csakis a harcra. Augusztus 29-én reggel felsorakozott a magyar sereg a Moháctól néhány kilométerre délre elhúzódó síkságon.

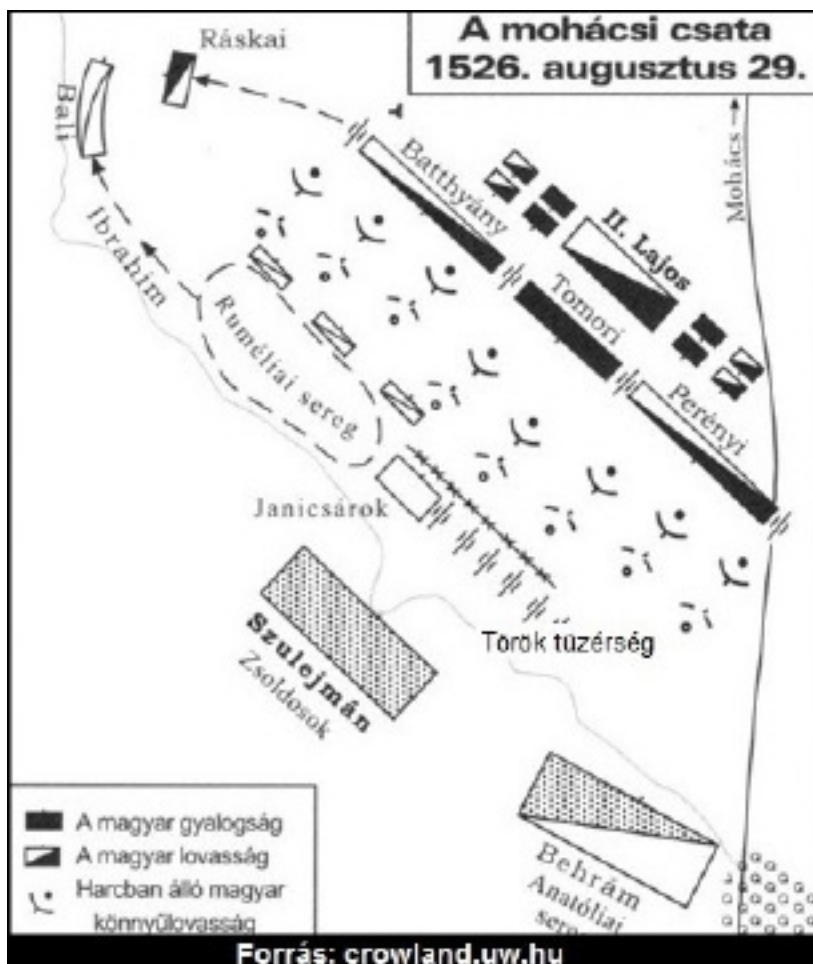
Tőle jobbra és előtte dombhát húzódott, vélhető volt, hogy annak túlsó oldalán érkezik a török sereg. Kémekeket, portyákat, felderítőket már napok óta nem küldhettek ki, mert Ibrahim pasa a szokásosnál sokkal több lovas rajt küldött előre, hogy megsemmisítsenek mindent, ami az útjukba kerül, főleg a magyar felderítőkre várt biztos halál.

Szapolyai György és Tomori Pál vezette középen a főerőt. Összegezték: mintegy 13.000 ember életét bízta közvetlenül rájuk a Sors. Gyalogos német és cseh zsoldosok, lengyel önkéntesek, magyar bandériumok, mindenre elszánt nemesek néhány főnyi katonai kíséretükkel. Jobbágyseregnek se híre, se hamva. Tomori

alá rendelve a legerősebb harci egység: a félelmetes erejű, harcokban edzett könnyűlovasság.

A mohácsi hadszíntér

Mögöttük biztonságos távolságban a király által szervezett saját bandérium, Szalkai László egységei tömörültek Lajos körül, összesen két-háromezren. Feladatuk volt, hogy sikeres magyar offenzíva, vagy éppen az elakadó támadás esetén tartalék erőként vessék magukat a harcba. És bármi áron védjék a királyt. Tá-

vol keletre, a mocsarak, a Duna árterülete irányában Perényi Péter bandériuma és más, kisebb erők kétezer fővel, nyugat-délnyugati irányban pedig Batthyány Ferenc irányításával egy ötezer fős nehézlovas, páncélos hadtest. Tőlük észak-észak-keletre Ráskay Gáspár könnyűlovassága – mindenki tudta, hogy a királyt kell megvédeniük a bekerítéstől. Huszonötezren lehetnek.

Ahogy előzetesen elfogadták: a lehető legszélesebbre húzták szét az arcvonalat, nem képeztek sűrű sorokat, oszlopokat egymás mögött, részben amiatt, hogy nagy, erős támadó benyomást keltsenek a törökökben, részben annak elkerülésére, hogy a török tüzéség hatalmas rendeket vágjon a sűrűn felállított erőkbe. Egyben úgy tervezték, hogy ha mód nyílik egy nagyon gyors, meglepetésszerű támadásra, akkor a széthúzott sorok gyorsan összezárnak támadó ékké, rohamozó osztagokká kimérni a főcsapást.

Isten nem állt a magyarok mellé. Az ellenség sehol. A dombok eltakarták a távoli mozgásokat. Képük sem volt, mire készül a török. Tomori saját értesüléseiből annyit tudtak, hogy az első vonalat Ibrahim serege adja mintegy 40.000 katonával, Szulejmán anatóliai hada tőlük leszakadva vonul 30.000 harcossal. A török hadvezetés korábbi gyakorlata szerint az sem volt kizárható, hogy a két sereg itt valahol elválik és két különböző célt tűz ki maga elé, megghiúsítva ezzel a magyar tervet, amely egyetlen döntő csatára bízta a sorsát. Kilátástalannak tűnt, hogy követni tudja Szulejmánt is, ha az más irányt választ.

Iszonyatos augusztusi hőségben izzadt a magyar sereg reggel óta. A haditanács több tagja, maga Szapolyai György is azt javasolta, hogy szüntessék meg a készenlétet, vonuljanak vissza a táborukba pihenni, mert aznap már biztosan nem lesz csata. Tomori először ellenezte ezt, majd belátta, hogy a hosszú várakozás végkimerüléshez vezet, ezért hajlott kiadni a parancsot. Amikor...

Mert hogyan is sejthette volna, hogy a török késleltetett megjelenésének egyértelmű oka volt: Ibrahim serege bevárta, míg hozzájuk egészen közel ér és második hullámban felzárkózik a szultán hada, és a teljes török sereg összehangoltan, egységes erővel indít támadást. Azt pedig végképp nem sejthette senki a magyar táborban, hogy a misztikus gondolkodásra hajlamos Szulejmán nem vár tovább... nem érdekli, hogy már délután van, ilyen későn senki nem kezd döntő csatát... Szulejmán ugyanis hetek óta, Nándorfejérvárt követően minden percben erre a napra, augusztus 29-re készült... akkor fogja megvívni a csatát. Azon a napon, amikor 5 évvel korábban, 1521. augusztus 29-én elfoglalták – s az 1456-os vereség bosszújaként a török birodalom részévé tették – a magyar függetlenség fellegetvárát, Nándorfejérvárt. Augusztus 29-ét a saját és a török birodalom szerencsenapjának tekinti a szultán. A nagyvezír eleinte ellenezte a csatát, mert kimerültek a meneteléstől, a dombok nem tették lehetővé a teljesen egybehangolt felállást, kissé megtörték a félelmetes, zárt alakzatú, elsőprő roham lehetőségét. És 29-én reggel, amikor a török haditanácsnak döntenie kellett,

a magyarok arcvonala, a lehetséges helyszín még fárasztóan messze volt az éjszakai pihenőtábortól. A szultán azonban döntött. Az ő szerencsenapja...

Szulejmán

... Amikor tehát kora délután megjelentek a dombokon az első török egységek, Tomori kiadta a parancsot a teljes készenlétre. Semmit sem tudott arról, hogyan egyesül a két török sereg, hol állítják fel a tüzérséget, támadni, vagy védekezni akarnak-e, s mikor. Ilyen helyzetben nem merte megkockáztatni a visszavonulást, a beszorulást. A magyar seregnek egyetlen választása maradt szerinte és a haditanács szerint: a támadás, még mielőtt a török offenzíva megindul. Annyit látott, hogy a Karasica felől sűrű, harcra is alkalmas sorokban érkeznek a dombtetőre a törökök. Hosszú karéjban töltik meg a dombokat, soraikhoz délután három óra felé csatlakozott az anatóliai sereg néhány egysége is. Azt azonban nem lehetett kiolvasni a mozgásukból, mit akarnak: elfoglalni a bázisukat a domb aljában, vagy harcba is indulni. Nyomasztó tömegben ereszkedtek le a dombok oldalán...

Tomori érkezettnek látta az időt. Dönteni kell. Talán nincs még harckész állapotban a szultán által vezetett sereg a dombok túlsó oldalán. Ha ők is hadba állnak, már késő lesz a magyarok számára. Visszavonulni lehetetlen, s táborozni sincs esély éjszaka. Egyetlen választást látott: azonnali, felmorzsoló támadást a felvonuló ruméliai seregek ellen. Személyesen vágatott a király elé, és engedélyt kért arra, hogy kiadhassa a parancsot.

Intésére óriási hangorkán, csatakiáltások közepette vad vágára indult a jobbszárnyon Batthyány Ferenc páncélos lovassága. Néhány perccel később, hogy a hullámban induló támadás ütemét ők is biztosítsák, harc-

ba lendült Szapolyai György és Tomori középhadának könnyűlovassága is, mögöttük pedig felálltak támadó sorokba a gyalogosok.

Mindenki a balszárnya, Perényire nézett, mit tesz. A temesi ispán csapata azonban mozdulatlanul állt. Megvolt rá minden oka, úgy vélte Perényi. Vele szemben ugyanis nem volt ellenség. A törökök a lápos vidéken nem akartak támadni, cammogni, beragadni, mindent középre és a magyarok jobbszárnya ellen összpontosítottak. Perényinek előzetes taktikai egyeztetés nélkül nem volt engedélye arra, hogy átcsoportosítással középre hozza csapatait a kibontakozó támadás elősegítésére. Úgy döntött, megvárja, míg támadásba lendül a szultán anatóliai serege, neki azt jelölték ki.

A török tüzérség iszonyú erővel zúdított poklot a magyar seregre. Azonnal látszott, hogy nem volt idejük felkészülni a támadásra. Ágyúikat rosszul állították be, messze a sorok fölé céloztak, lövedékeik első soroztai átrepültek még a második vonal, a királyi tartalék-hadtest fölött is.

Batthyány lovassága elsőprő rohamot indított. Szétsöpörték a velük szemben küldött ruméliai szpáhikat, és elszánt vágásban igyekeztek megkerülni a török tábor délnyugati részét, hogy a főhad hátába kerüljenek, s annak egységeit hátulról támadva belekergezzék a magyar középsereg hamarosan megérkező egységeibe. Batthyány egyik legbátrabb alakulata egyenesen vágatott tovább, nem kevesebbet tűzött ki maga elé, mint hogy megrohamozzák a szultán táborát... Szulejmán

zsoldos testőrége azonban azonnal reagált, ellencsapást indított és visszavetette a kísérletet.

Tomori és Szapolyai lendületesen vezették lovasait és gyalogosaikat a középben kibontott támadásban. Látva a lovas páncélosok sikerét, Tomori a királyhoz küldte futárként Thury Gábort, hogy az uralkodó azonnal vesse be a tartalék erőket – maga azonban maradjon ki a csatából -, most van esély döntő támadásra.

Batthyány szárnyán öldöklő harc alakult ki. A janicsárok minden alakulata ekkorra már felzárkózott középben, és egy részük kitűnő puskákkal felszerelve kivált a sorokból és a nehézlovasságot kezdte löni. A szultán zsoldos lovasai is megjelentek a magyar jobbszárnnyal szemben. Először sikerült megállítaniuk az elszánt Batthyány-roham heveességét, majd lassan erőfölénybe kerültek és elkezdtek visszaszorítani a magyar lovaságot a domb aljára, majd a síkság felé. Iszonyatos öldöklés kezdődött. A lovas roham ereje fokozatosan megtört, egyes alakulatok hátrálni kezdtek.

A középhad sem bírta tovább a dombról folyamatosan érkező török nyomást, melyet a második hullámban erősítettek az anatóliai janicsárok is. A tüzérek átállították ágyúikat és a tömör sorokba egyesült, elszántan küzdő magyar középhadat lötték. Emberek százait tépték szét az ágyúgolyók. Tomori sürgette a királyi tartalékot, most már a minden áron való kitartást szem előtt tartva, de mire Lajos csapatai megérkeztek volna, elsöprő erejű janicsár támadás bontakozott ki. A magyar sereg egységei között megbomlott az összhang.

Ekkorra már patakokban ömlött a váratlan eső, éktelen zivatar tette átláthatatlanná a helyzetet és reménytelen-né a pontos áttekintést. Főleg a páncélos lovasság került nagyon hátrányos helyzetbe a sártiprásban.

Batthyány lovasai hátrálni kezdtek. A gróf kiadta a parancsot, hogy visszavonulóban egyesüljenek Ráskay lovasaival, erősítsék meg azt, és érijék el, hogy a fő-lénybe kerülő török lovasság, mindenekelőtt Bali bég és Hüsrev pasa szpáhijai ne tudják bekeríteni a dom-bok mögül, délnyugat felől a királyi tartalékot.

Ez a tartalék viszont már nem volt abban a helyzet-ben, hogy megérkezzen Tomori és Szapolyai megse-gítésére. Báthori nádor látta, hogy a főhad egysége megbomlik, a katonák hátrálnak majd menekülni kez-denek, ezért nem merte kiadni a parancsot a tartalék bevetésére. A királyra nézett, aki tétován intett:

-Várjon még.

Lajos soha nem látott hangulatba került. Azonnal vág-tatott volna a csatába, tudta, hogy életével is bátran fizet. Segédei viszont szorosan tartották lova kantár-ját, féltették urukat. A király megbénultan hallgatta az izzonyú csatazajt: ilyent elképzelni sem tudott. Nem király volt, hanem csak halandó. S király volt mégis, aki minden mozdulatával ki kell, hogy fejezze orszá-ga méltóságát, koronája hatalmát. Magában Máriához készült, csak nem tudta pontosan, melyikhez: a Ma-gyarok Nagyasszonyához, vagy Habsburg Máriához... Egész testében-lelkében érezte, hogy az események meghaladták az ő földi és egyben uralkodói kilétét.

Tomori tapodtat sem akart hátrálni. Leghűségesebb végvári vitézei, déli harcosai küzdöttek mellette. Nem messze tőle Szapolyai György próbálta újraszervezni a gyalogosok hadát, de ekkor már pánik uralkodott, a parancs nem számított. Az ifjú Szapolyait két janicsár vette célba közlelől, lovával együtt a földre döntötte, majd kaszabolni kezdte. Tomori gyors futárt küldött Batthyány Ferenchez, ne hátráljon, hanem csatlakozzon hozzá középre, a török támadás feltartóztatására, de a futár lovát egy ágyúgolyó csapta fejbe, lovása ájultan zuhant földre. Tomori még mindig szoros gyűrűben küzdve állta a sarat kétszáz legjobb katonájával. Láta, hogy Perényi Péter elkeseredett harcba kezdett a csatatér bal szárnyára közben megérkezett anatóliai erőkkel, az ispán erdélyi katonái halált megvető bátorsággal vertek vissza több támadást is... közben Tomori észrevette, hogy újabb török csapatok indultak a dombok mögöl Perényi irányában, látta, hogy ezek már egyértelműen a szultán által vezényelt főhadzsereg egységei, az anatóliai katonák, vagyis mégis megérkezett a teljes szultáni had, maga Szulejmán is ... akart üzenni az ispánnak, próbáljon közeledni hozzá, a középhadakhöz, egyesölve folytassák a harcot, de...

Iszonyú csattanást hallott, látta az arcokat, érezte még, hogy megszorítja kardja markolatát, aztán már nem észlelt semmit, azt sem tudta, egy vagy két ágyúgolyó csapódott egyszerre belé és a lovába... A janicsárok parancsnoka azonnal levágta a fejét, futott vissza vele a szultáni főtábor felé.

A magyar sereg felbomlott. Perényi Péter ispán végül

parancs nélkül maga döntött úgy, hogy kivonul a bal-szárnyról, és részt vesz a középben folyó harcokban, seregével vágtni kezdett Tomoriék irányában. Még nem tudhatta, mi történt a fővezérekkel, még Isteneben bízott, amikor a domb felől – mintha csak őt vették volna célba – kitört a török seregből mintegy kétszáz szpáhi, egyenesen felé száguldtak, sűrű csapásokkal lemészárolták közvetlen kíséretét, a temesi ispánnak az utolsó pillanatban sikerült elmenekülni a királyi tábor irányában... egy perce a szeme előtt ütött halálos sebet a testvérén, Perényi Ferenc váradi püspökön egy ágyúgolyó, aki görcsben ölelte át testvérét:

-Eddig őt püspökünk halt meg és Szalkai érsek úr, legalább huszonöt-harminc zászlós- és egyéb főurak teste hever a csatatéren, elveszett a hadsereg fele, lovasságunk megsemmisült, oda tizenötezer vitézünk, rohanj el innen testvérem, értesítsd Szapolyai Jánost, hogy jöjjön azonnal... menekítsétek a királyt... - sírta utolsó leheletében a bátor püspök.

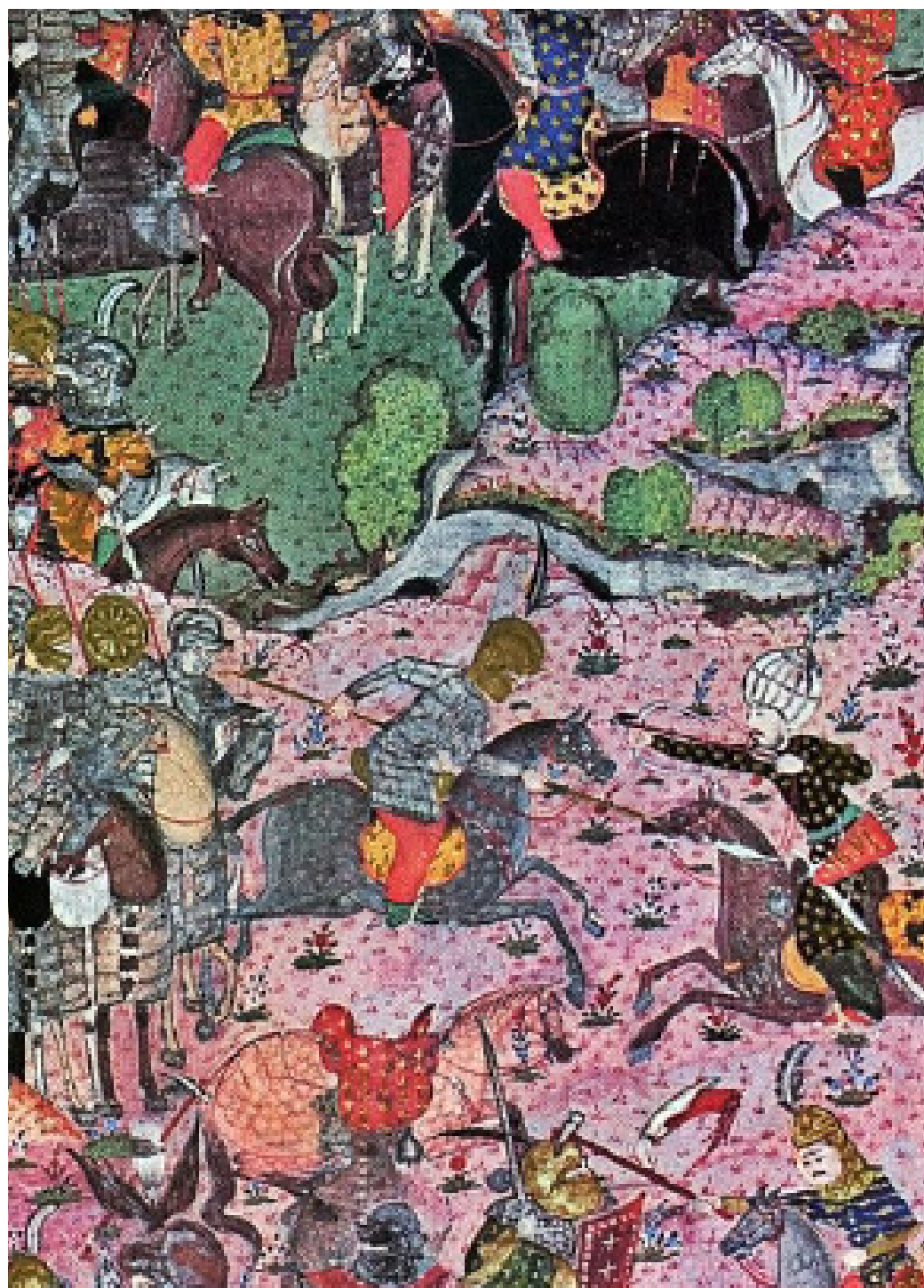
Báthori nádor a tartalék táborban még gyors parancsot adott arra, hogy egy száz fős lovas alakulat vigye el észak felé a királyt, mentse ki a csatából, majd lóra pattant, és küszködve, zihálva, szolgálai kíséretében elindult a harctól megkímélt mocsaras irányában... Batthyány Ferenc megmaradt lovasaival nyugat felé vonult, áttörte magát Bali bég csapatain és magatehetetlen dühvel száguldott el, Horvátországot látva lelki szemei előtt. Ráskay Gáspár belátta, hogy nem tudja tartani a védvonalat Bali bég támadásával szemben, egyetlen szempontja maradt csupán: addig tartson ki,

amíg a hátráló – menekülő – király és kísérete messze távolra ér, biztonságba. Aztán Mohácsot megkerülve elindult a Duna felé - reményeik szerint majd a Tisza felé -, s együtt úsztattak Perényi Péterrel a Dunán át hírt vinni a Tiszán túl, százötven kilométerre várakozó Szapolyai János vajdának... öccse haláláról és egy csatáról, melytől megkímélte őt a sors és saját maga.

...És ebben a percben a király nem látszott a mi sorunkban, vagy azért, mert előrement azokba a sorokba, amelyek, mint mondtuk, előtte voltak (mert annak előtte úgy határozott, hogy a király ne álljon ugyanazon a helyen), vagy mert elragadták a hadból azok, akikről mondtuk, hogy a háta mögött helyezkedtek el, hiszen mindkettő megtörténhetett. Akadnak, akik azt mondják, hogy saját oszlopának első soraiig előretörve egészen a legelsőkig nyomult, és ott hőiesen küzdött az ellenséggel, amit én sem megerősíteni, sem kereken cáfolni nem merészkedem. Azt az egyet biztosan tudom, hogy sorunkból és helyéről hiányzott akkor, amikor az ellenséges ágyúk dörögni kezdtek, és amikor a jobbszárnyon megkezdődött a futás. Másodjára észrevettük, hogy ugyanabból a sorból és csaknem ugyanazon percben, mint a király, hiányzott az esztergomi érsek és néhányan a király szomszédságából....

(Részlet Brodarics István: *Igaz történet a magyarok és Szulejmán török császár mohácsi ütközetéről* c. művéből)

Mohács, török miniatúra

**Gubcsi Lajos Országos Széchényi Könyvtár Magyar Elektronikus Könyvtá-
rában megjelent albumai, könyvei**

Gubcsi Lajos: TÖRTÉNELMÜNK BRONZBAN - ŐSEINK, HŐSEINK

Gubcsi Lajos Szoborkertje a fennsíkon

<https://mek.oszk.hu/25700/25717/>

Gubcsi Lajos: Emlék, könyvben – A 47. Gála – Szívvel, lélekkel

<https://mek.oszk.hu/25700/25716>

Gubcsi Lajos: Ha adhattam, azzal én kaptam

<https://mek.oszk.hu/25600/25653>

Gubcsi Lajos: Csillagaink e Földön itt

<https://mek.oszk.hu/25600/25654/>

Gubcsi Lajos: Tánc a pokol tornácán – 13 ördögi év, 1514-1526

<http://mek.oszk.hu/18600/18687>

Gubcsi Lajos: A pokolban Mohács, 1526 – 13 ördögi év, 13. kötet

<http://mek.oszk.hu/17900/17952>

Gubcsi Lajos: Magyar, törj magyarra, 1525 – 13 ördögi év, 12. kötet

<http://mek.oszk.hu/17900/17951>

Gubcsi Lajos: A Karthauzi Névtelen országa, 1524 – 13 ördögi év, 11. kötet

<http://mek.oszk.hu/17900/17950>

Gubcsi Lajos: Tomori Pál, érsek és vezér, 1523 – 13 ördögi év 10. kötet

<http://mek.oszk.hu/17900/17949>

Gubcsi Lajos: Kié a király? - Főúri ligák konca az ország, 1522 – 13 ördögi év, 9. kötet

<http://mek.oszk.hu/16500/16569>

Gubcsi Lajos: Elnémul a harang Nándorfehérváron, 1521 – 13 ördögi év, 8. kötet

<http://mek.oszk.hu/16400/16478>

Gubcsi Lajos: Szulejmán álma, 1520 – 13 ördögi év, 7. kötet

<http://mek.oszk.hu/16400/16403>

Gubcsi Lajos: A Habsburg-sas karmai, 1519 – 13 ördögi év, 6. kötet

<http://mek.oszk.hu/16400/16402>

Gubcsi Lajos: Kié az ország?, 1518 – 13 ördögi év, 5. kötet

<http://mek.oszk.hu/16300/16336/>

Gubcsi Lajos: Werbőczy vastörvényén nincs pecsét, 1517 - 13 ördögi év, 4. kötet

<http://mek.oszk.hu/16300/16302>

Gubcsi Lajos: 10 éves király trónol, 1516 - 13 ördögi év, 3. kötet

<http://mek.oszk.hu/15000/15089>

Gubcsi Lajos: Koronánk a nászajándék, 1515 - 13 ördögi év, 2. kötet

<http://mek.oszk.hu/15000/15079>

Gubcsi Lajos: Magyar pokol, 1514 - 13 ördögi év 1. kötet

<http://mek.oszk.hu/12200/12297/>

Gubcsi Lajos: 13 ördögi év – A máglyától Mohácsig

<http://mek.oszk.hu/12500/12518>

Gubcsi Lajos: 1514 – Magyar pokol (opera és rockdráma librettója)

<http://mek.oszk.hu/12300/12381/>

Gubcsi Lajos: Ne kérj. Adj.

<http://mek.oszk.hu/23500/23578>

Gubcsi Lajos: Arcpillanatok – A Magyar Művészetért Arcképcsarnoka

<https://mek.oszk.hu/20600/20688>

Gubcsi Lajos: Kicsim gyere, fölme gyünk az égig

<https://mek.oszk.hu/19800/19829/>

Gubcsi Lajos: Ati ecsete – Gubcsi Attila hátrahagyott élete

<https://mek.oszk.hu/21000/21020/>

Gubcsi Lajos: ... a Kő marad... - Emlékeim Kő Pálról

<https://mek.oszk.hu/20800/20852/>

Gubcsi Lajos: Öreg szem (nem öregszem) – Július havi ciklus

<https://mek.oszk.hu/23700/23750>

Gubcsi Lajos: Hall még valaki?! - Június havi ciklus

<https://mek.oszk.hu/21700/21790/>

Gubcsi Lajos: Hajnal hasad hasad alatt – Május - havi ciklus

<https://mek.oszk.hu/20000/20035/>

Gubcsi Lajos: Április – havi ciklus

<http://mek.oszk.hu/18600/18631>

Gubcsi Lajos: Március - havi ciklus /

<http://mek.oszk.hu/17500/17501>

Gubcsi Lajos: Február - havi ciklus

<http://mek.oszk.hu/15000/15005>

Gubcsi Lajos: Január – havi ciklus

<http://mek.oszk.hu/13600/13661>

Gubcsi Lajos: Krisztusi korban - Alleglória : 30 éves A Magyar Művészetért Díj-rendszer <http://mek.oszk.hu/17400/17494>

Gubcsi Lajos: Járdaszegély, árva szegény

<http://mek.oszk.hu/16400/16416/>

Gubcsi Lajos: Hazudj, s a bíró is megsegít – Jus gladii Egy karaktergyilkosság története

<http://mek.oszk.hu/10400/10408/>

Gubcsi Lajos: Jut eszembe... ami kimaradt

<http://mek.oszk.hu/12500/12529>

Gubcsi Lajos: Félvörös Félhérosz

<http://mek.oszk.hu/13600/13662>

Gubcsi Lajos: Mr. 52 fok

<http://mek.oszk.hu/13700/13727>

Gubcsi Lajos: Bezár

<http://mek.oszk.hu/13900/13930/>

Gubcsi Lajos: Kórpótlási jogüzérek - Szociokrimi

<http://mek.oszk.hu/12200/12291/>

Gubcsi Lajos: Leányálom

<http://mek.oszk.hu/12500/12519>

Gubcsi Lajos: 13 ördögi év – A máglyától Mohácsig

<http://mek.oszk.hu/12500/12518>

Gubcsi Lajos: 1514 – Magyar pokol (opera és rockdráma librettója)

<http://mek.oszk.hu/12300/12381/>

Gubcsi Lajos: A Magyar Művészetért – 25 éves gyermekem

<http://mek.oszk.hu/11200/11262/>

Gubcsi Lajos: Nyitott boríték

<http://mek.oszk.hu/10900/10946/>

Gubcsi Lajos: Őseink, gyermekeink

<http://mek.oszk.hu/10400/10409/>

Gubcsi Lajos: Felnőtt állatmesék

<http://mek.oszk.hu/10400/10407/>

Gubcsi Lajos: Hű szó, háborgó

<http://mek.oszk.hu/10400/10410/>

Gubcsi Lajos: Legényregény

<http://mek.oszk.hu/08600/08677>

Gubcsi Lajos: Korom Magyarország fölött - 2004-2010

<http://mek.oszk.hu/08400/08497/>

Gubcsi Lajos: Elég lett, ELÉGETT

<http://mek.oszk.hu/07700/07792/>

Gubcsi Lajos: Egy kun Budán és Pesten

<http://mek.oszk.hu/07700/07793/>

Gubcsi Lajos: Elég, ami ELÉG

<http://mek.oszk.hu/06600/06608/>

Gubcsi Lajos: IV. Üzenet Erdélyből

<http://mek.oszk.hu/03400/03498>

Gubcsi Lajos: Dallam az éjben

<http://mek.oszk.hu/05700/05773/>

Gubcsi Lajos: Ajánlott – Levelek Orbán Viktornak (részletek)

<http://mek.oszk.hu/05800/05833/>

Gubcsi Lajos: III. Üzenet a végekről – Délvidék

<http://mek.oszk.hu/03400/03497>

Gubcsi Lajos: A szabadság népe

<http://mek.oszk.hu/03400/03496>

Gubcsi Lajos: Az ég felé...

<http://mek.oszk.hu/03400/03499>

Gubcsi Lajos: Summa - 55 évem ha ha 110 lesz - Lírai regény

<http://www.mek.oszk.hu/02400/02426/>

Gubcsi Lajos - Gubcsi Anikó: A csillagokban Bubik István.

<http://www.mek.oszk.hu/02300/02355>

Gubcsi Lajos: I. Üzenet a végekről – Felvidék

<http://www.mek.oszk.hu/01900/01950>

Gubcsi Lajos: II. Üzenet a végekről – Kárpátalja

<http://www.mek.oszk.hu/02300/02324>

Gubcsi Lajos: Üzenet Erdélyből

<http://www.mek.oszk.hu/01600/01651>

Gubcsi Lajos: Az élet túlsó oldala

<http://www.mek.oszk.hu/01900/01947/>

Gubcsi Lajos: Jó kedvedben teremtetél...

<http://mek.oszk.hu/02500/02576>

Gubcsi Lajos: Istentelenül

<http://mek.oszk.hu/02500/02575>

Gubcsi Lajos: Haza szerelem

<http://mek.oszk.hu/02500/02574>

Gubcsi Anikó-Gubcsi Lajos: Aranykönyv - A Magyar Művészetért

<http://www.mek.oszk.hu/01700/01741>

Gubcsi Lajos: Posztumusz

<http://mek.oszk.hu/02700/02785>

Gubcsi Lajos: Magyar parasztság a Kárpát-medencében

<http://mek.oszk.hu/02500/02577>

Gubcsi Lajos: Valaki dobog a szívemen

<http://mek.oszk.hu/02500/02573>

Gubcsi Lajos: Szem, fényvesztés

<http://mek.oszk.hu/02500/02578>

Gubcsi Lajos: A kommunikáció napja

<http://www.mek.oszk.hu/00100/00141>

Gubcsi Lajos: 4 nap, amely megrengette az országot 1989

<http://www.mek.oszk.hu/01500/01508>

Gubcsi Lajos: Four days that shook Hungary 1989

<http://mek.oszk.hu/14600/14621/>

Gubcsi Lajos: After the Bargain - The Hungarian Reform 1988

<http://mek.oszk.hu/15000/15006/>

Gubcsi Lajos: Rés a Nagyfalon – Kína 1987

<http://mek.oszk.hu/14600/14607/>

Gubcsi Lajos-Tarafás Imre: Das unsichtbare Geld

<http://mek.oszk.hu/14600/14618/>

Gubcsi Lajos-Tarafás Imre: A láthatatlan pénz

<http://www.mek.oszk.hu/02400/02442/>

Gubcsi Lajos szerkesztésében megjelent könyvek:

Gubcsi Lajos (szerk.): 1122 years - For the Homeland onto Death

<http://mek.oszk.hu/18600/18685>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1122 év - A hazáért mindhalálíg

<http://mek.oszk.hu/18600/18686>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1111 évvel ezelőtt - A 907-es pozsonyi csata

<http://mek.oszk.hu/18300/18399>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1111 years ago - The Battle in Pressburg in 907

<http://mek.oszk.hu/18400/18400>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1000-1100 years ago – Hungary in the Carpathian Basin

<http://mek.oszk.hu/09100/09132>

Gubcsi Lajos (szerk.): 1000-1100 évvel ezelőtt – Magyarország a Kárpát-medencében

<http://mek.oszk.hu/09100/09186>

Gubcsi Lajos (szerk.): From the Noon Bell to the Lads of Pest

<http://mek.oszk.hu/09400/09426>

Gubcsi Lajos (szerk.): A déli harangszótól a pesti srácokig

Zenés művek:

-Benkő László - Gubcsi Lajos –: Ismét Vereckénél – Rákóczi ballada:

-I. rész: https://www.youtube.com/watch?v=p-ES82MZh_0&t=473s

-II. rész: <https://www.youtube.com/watch?v=FmZ79vtXH7c&t=58s>

-Ökrös Csaba – Gubcsi Lajos: 1514 – Magyar pokol (opera librettó szövege)

<http://mek.oszk.hu/12300/12381/>

-Role együttes - Gubcsi Lajos : 1514 Dózsa - rockballada